

ספר

שולחן שמואל

שורשי הלכה וענפיה

אחרונים עד
אחרוני דורנו

מרבן השלחן ערוך
והרמ"א

גמרא, משנה, גמרא
ראשונים

על סדר השלחן ערוך

מצוות התלויות בארץ

הלכות ערלה : יו"ד רצ"ד

הלכות חלה : יו"ד שכ"ב – ש"ל

הלכות תו"מ : יו"ד של"א

עם פסקי הרב יעקב יוסף זצ"ל

הספר מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים: מקרא, משנה, גמרא וראשונים (מהבית יוסף) ומראה את השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות. משם בענפי ההלכה מובאים האחרונים ואחרוני האחרונים (המפרשים על הדף, כולל פתחי תשובה) עד תשובות אחרוני דורנו, והכל בצורה בהירה וקלה להבנה.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התש"פ ירושלים

ניתן לראות דוגמיות הספרים:

באתר ודיברת: <https://vedibarta.org/yerushalmi.html> בצורה מרוכזת

או באתר סמיכה לרבנות <http://www.smicha.co.il>

או ב google שולחן שמואל vedibarta

וכן ניתן להוריד מהאתר סיכומי אבן עזר וחושן משפט

S2079395@GMAIL.COM

חשוב מאוד !!

הסבר על אופן כתיבת הספר

- שו"ע והרמ"א: "מצוה על היורשים לפרוע חוב אביהם". "עד שיפרעו לו" (יורשי ראובן): *לפון מדויקת על הש"ע והרמ"א. עם דברי הסבר קצרים* (יורשי ראובן).
- הפניות א. ב.: בסוף ש"ע תמצא נקודות הפניה (א) א"ל: שורשי הלכה ואנפי הלכה.
- מקורות: [בעל התרומה והרא"ש]: בסוף כל הלכה יופיע מקור ההלכה.
- ❖ שורשי הלכה (המקורות) כאן תמצא את מקורות הש"ע והרמ"א, מהמכארה והראשונים כפי שכתבו בבית יוסף
- ❖ ענפי הלכה (האחרונים) כאן תמצא את דעות האחרונים ואחרוני האחרונים על הש"ע והרמ"א.
- הערה: ¹: הרחבת הנלכה בעצרה ¹.למטה בסוף הדף.
- הסימונים: ✓ (מודגש) - כן פסק ש"ע. ✓ (לא מודגש) - כ"פ הרמ"א
- ר"ת שכיחים: תו"מ – תרומות ומעשרות, נו"ב – נודע ביהודה. פת"ש – פתחי תשובה. כ' – כתב, ספר דרך אמונה – ספרו של הרב קנייבסקי. חזו"א – חזון איש.

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספרי "שולחן שמואל" וספרי "מעגלי החיים"

במחיר מוזל, ליחידים ולקבוצות

אצל המחבר בטלפון: 02-5811133 בפלאפון: 054-8456-923

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת מעלות דפנה 133/3 ירושלים

S2079395@GMAIL.COM

תוכן עניינים – מצוות התלויות בארץ

הלכות ערלה.....12

סימן רצ"ד: דיני ערלה, באיזה מקום נוהגת ובשל מי, ובו כ"ח סעיפים.....12

הלכות חלה.....46

סימן שכ"ב: הפריש חלה שיש בין חלת ארץ ישראל לחלת חוצה לארץ, ובו ה'

סעיפים.....46

סימן שכ"ג: חלה דרבנן היאך ניתנת ונאכלת ודין תערובתה בחולין, ובו סעיף

אחד.....51

סימן שכ"ד: שיעור חיוב חלה ומינים המצטרפים, ודין פת פטור שנתערב בחיוב,

ובו י"ד סעיפים.....55

סימן שכ"ו: אחד שלש שתי עיסות, ואין בשום א' מהם כשיעור, ונתערבו, ובו

ה' סעיפים.....67

סימן שכ"ז: מתי חל על העיסה חיוב חלה, ובו ה' סעיפים.....71

סימן שכ"ח: דין ברכת חלה ומי ראוי להפרישה, ובו ג' סעיפים.....74

ימן שכ"ט: איזה פת חייב בחלה, ובו י' סעיפים.....76

סימן ש"ל: דין עיסת גוי ושותפין והפקר וכלבים, ובו ט' סעיפים.....81

תרומות ומעשרות.....86

י"ד של"א: דין נתינתם באיזה מקום, וכיצד הכהן מקבלם, ואם הם דאורייתא

או דרבנן, ובו קמו סעיפים.....86

נוסח הפרשת תרומות ומעשרות:.....116

ביאור נוסח הפרשת תרומות ומעשרות.....116

לעילוי נשמת.....197

דברים אחדים

"אודה ה' בכל לבב" על שזיכני ושם חלקי מיושבי בית המדרש לעסוק בתורה הקדושה. לאחר הוצאת ספר "הלכות נידה" "והלכות מקח וממכר", זכתי להוציא לאור את ספר "מצוות התלויות בארץ". ה' יזכני להוציא ספרים נוספים.

בעריכת הספר הושקעה מחשבה רבה כדי שיהיה קל להבנה, ולשינון מהיר של החומר. הסוגיות פורקו לנקודות ובכל נקודה הובאו המקורות ושיטות הפוסקים בצורה ברורה, עד לפסקי שו"ע והרמ"א על פי המקורות. משם הובאו לכל נקודה דיוני האחרונים. וזאת על ידי כמה כלים:

א. חלוקת השו"ע והרמ"א לסעיפי משנה ותת סעיפים, דבר המקל לפרק את הנושאים לרכיבים פשוטים וקלים להבנה. תוך כדי הוספת ביאורים קצרים בגוף השו"ע.

ב. לכל סעיף וסעיף משנה ישנה הפניה למקור ממנו נפסקה ההלכה, ומשם הפניה לדיונים באחרונים על נושאים אלו.

ג. עריכת מחלוקות הראשונים/האחרונים בצורה של נקודות עם הטעמים, ופעמים רבות אף סיכום הדברים בטבלאות, כדי לזכור הדברים ביתר קלות.

ד. הדגשים המופיעים בספר נותנים ראיית 'על' עוד לפני הכניסה לפרטים.

יש לציין כי מומלץ ללמוד תחילה את הסוגיות במקורן (גמרא, ב"י ואחרונים), ואז הספר יעזור מאוד להשלים את התמונה, וכמו כן בשינון החומר.

יהי רצון מלפניך בורא העולם, שלא תצא תקלה מתחת ידי, ובמה ששגיתי העמידני על האמת, כי "שגיאות מי יבין". אני קורא ומבקש מכל מי שימצא טעויות או שיש לו הערות והארות על הספר שיודיענו ואשמח לקבל את התיקונים. הן בפקס 02-582-2581

או באימל: S2079395@GMAIL.COM

תחילה רצוני להודות לנוות ביתי, על כל העזרה והסיוע שלה כדי שאוכל להתפנות ללימוד, כמו כן ברצוני להודות לכל העוזרים והמסייעים להוצאת הספר, יהי רצון שהקב"ה ימלא כל משאלות לבם לטובה, ויפוצו מעינותיהם חוצה.

הקב"ה ישלם להם שכרם מושלם.
אני הקטן – שמואל ירושלמי

תפילה לפני הלימוד

יהי רצון מלפניך יי אלוקי ואלוקי אבותיי שלא יארע דבר תקלה על ידי, שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא ייכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ותאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה, הן בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר, העמידני על האמת ואל תצל מפי דבר אמת עד מאוד, "כי יי ייתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

תפילות להצלחה

רבנו של עולם! אל תרפה את ידי
לעת זקנתי מלעסוק בתורה
ומלקיים מצוות. אל תשליכני לעת
זקנה ככלות כוחי אל תעזבני.
ואל תקחה את שיני, ואל ימות שום
אחד מבני ביתי בחיי. ונהייה
תמיד מיושבים בדעתנו ושכלנו לעובדך
באמת.
ותן בנו כוח ובריאות ואומץ וחוזק
בכל אברינו וגידינו א כ י " ר .
(ומצא חיים)

רבנו של עולם! עזור לי ולכל בריאי
עמך ישראל, שלא נחלה ולא
נחטא ולא ניפול למיטה חס ושלוש.
ולא נצטרך לרופאים ולא להתעסק
ברפואות.
ולכל חולי עמך בית ישראל שלח להם
רפואה שלמה במהרה. והצילנו
מכל צער וצרה דוחק ועוני ומכל דבר
רע, כדי שנוכל לעבוד עבודתך וללמוד
תורתך בלי שום מונע.
(עבד המלך)

אחר לימודו יאמר

מודה אני לפניך יי אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי
מיושבי קרנות. שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה והם
משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אנו
רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת, שנאמר: "וְאֵתָה
אֱלֹקִים תִּוְרְדָם לְבָאֵר שַׁחַת אֲנָשֵׁי דְמִים וּמְרָמָה לֹא יִחָצוּ יְמֵיהֶם וְאֲנִי
אֶבְטַח בָּךְ".

לעילוי נשמת מר אבי ר' אהרון שלום חיים ירושלמי בן מרים. ת.נ.צ.ב.ה.

הסכמות

מהספר הוקדם

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG

Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"

and Morah Hora' ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג

ראש ישיבת "תורה אור"

ומורה הוראה דקריית מטרסדורף

בס"ד, חודש שבט, תשס"ט

מכתב ברכה

הנה הביאו לפני קונטרס נוסף מלא ברכת ה' הנקרא בשם "שורשי ההלכה וענפיה", אשר חברו וליקטו הרה"ג רבי שמואל ירושלמי שליט"א, והוא סיכום הלכתי בהלכות חושן המשפט, מסודר בצורה ברורה משורש ההלכה בחומש ובתלמוד ועד ביאור דברי השלחן ערוך והפוסקים האחרונים, והכל עשה באופן נאות ויפה, דבר דבור על אופניו, וע"כ אברכהו שספרו זה יעלה לרצון לפני כל המעיינים בו, ויפיקו הנאה מהנכתב בו, ויזכה לשבת כל ימיו באהלה של תורה מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש.

חיים פינחס שיינברג

Yitzchak Yosef
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ו שבט תשע"ד
ד-571/571-4

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות הספר "שורשי הלכה וענפיה" בעניני אבן העזר חופה וקידושין, מעשה ידי היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראתו קודמת לחכמתו, חריף ובקי, משנתו זך ונקי, הרה"ג ר' שמואל ירושלמי שליט"א, ראיתי שסיכם ההלכות בטוב טעם ודעת דברי השו"ע והרמ"א, מקורות ההלכה בשורשיה בגפ"ת והראשונים, והוסיף דברי האחרונים הדנים בנושאים שונים, בהלכות אקטואליות העולות על שלחן מלכים, המתחדשות בזמננו, והכל עשה בעטו עט סופר מהיר, וסידרם בסדר נכון, בשפה ברורה וקלה, למען ירוץ הקורא בו, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, איישר חיליה לאורייתא.

וברכתי להמחבר שליט"א שיהי רצון שיזכה לברך על המוגמר בקרב הימים, ויפוצו מעינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ירום ונישא וגבה מאד, להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

David Lau

Chief Rabbi Of Israel
President of The Chief Rabbinic Council

דוד לאו

הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית

בס"ד, ג' חשוון, תשע"ד
7 אוקטובר, 2013
הס' - 130 עד

לכבוד

הרב שמואל ירושלמי שליט"א

מכתב ברכה

ראיתי עלים מספרך "שורשי הלכה וענפיה" בספר זה הבאת את ההלכות כשולחן ערוך, באופן המיקל על הלומד בהבנת נושאי ההלכה ומסייע לזכור את הדברים.

הדברים בנויים באופן תמציתי, ממקור ההלכה בתלמוד הולך טובב דברי הפוסקים הראשונים והאחרונים.

בספר זה קבצת כאמיר גורנה, חידושי הלכות הנוגעים לחלק אהע"ז הלכות חופה וקידושין. הכל מסודר באופן ראוי דבר דבור על אופניו. אין ספק שספרך יהיה לתועלת רבה עבור באי שערי בית המדרש, ובעיקר אלו שמאווים הוא להורות תורה בישראל, ורצונם לעבור את בחינות ההסמכה לכהן כרב בישראל, ספרך ישמש להם כאמצעי חזרה על מה שלמדו מתוך ספרי הטור, השו"ע ושאר הפוסקים.

אברך שתזכה להוציא לאור עולם עוד ספרי עזר להוגים בתורת ה', להגדיל תורה ולהאדירה.

המברך בכל לב,

דוד לאו

הרב הראשי לישראל

בית יהב ♦ ירמיהו 80, ירושלים ת.ד. 7525 ♦ מיקוד 91360 ♦ טל': 02-5313191 ♦ פקס: 02-5377872
Beit Yahav ♦ 80 Yirmiyahu St., Jerusalem ♦ P.O.B. 7525 ♦ Tel: 02-5313191 ♦ Fax: 02-5377872
דוא"ל: rabbia@rabbinate.gov.il

*Rabbi Baruch Shraga
Rav of Givat Shapira
Head of Rabbinical courts
of the Jerusalem Rabbinat*

ברוך שרגא
רב דגבעת שפירא
וראש אבות בתי הדין
רבנות ירושלים

בס"ד

יום: מ"ב למטמונים תשע"ג

הסכמה

היה למראה עיני גליונות הספר, שורשי הלכה וענפיה, בעיני אהע"ז וחופה וקידושין, מעשה ידי אומן, נטע נאמן הרה"ג שמואל ירושלמי שליט"א.

עברתי על הספר וראיתיו מלא וגדוש מראשונים ואחרונים עם מקורות ההלכה בש"ס ובפוסקים, וכבר אתמחי גברא בספריו הקודמים, מעגלי חיים שהוציא לאור עולם ורבים נהנים מאורו.

ולא נצרכה לברכה כי חפץ ה' בידו יצא לברך על המוגמר בקרוב, וראוי לציין על גיל הנישואין, דבן י"ח לחופה מה שכתב במחזור ויטרי, ד"ח פעמים כתיב: אדם מבראשית עד כי מאיש לוקחה זאת, והרשב"ץ כתב דאסמכיה אקרא, והוא אשה בבתוליה יקח, והוא- גימטריא י"ח, וסמך לדבר, והוא כחתן יוצא מחופתו, ובשו"ת רשב"ן כתב דשיעורים אלו נאמרו למשה מסיני, וכתב החיד"א בספרו נחל קדומים, נגד אותם שאומרים דבזה"ז יכולים להמתין עוד, ורמז לדבר, אשה בבתוליה יקח- בסופי תיבות גימטריא י"ח, ובא הרמז בס"ת לרמז שגם באחרית הימים הדין לא ישתנה, וכ"כ החזון איש דכמו שלא נשתנה בן י"ג למצוות כך לא נשתנה בן י"ח לחופה, ובקובץ איגרות כתב, ויש מאחרין אבל אין דרך זה רק ליחידיים, וכך כתב הגר"י קנייבסקי זיע"א- דיש להשיא את הבנים והבנות בצעירותם, בגיל שבע עשרה, שמונה עשרה, ובספר שערי הלכה ומנהג, שיבח בזה מנהג הספרדים שמנהגם טוב ונכון לישא סמוך לגיל שמונה עשרה, והלואי שגם האשכנזים היו מתרגלים בזה.

והריני מברך מקרב לב את המחבר שיזכה להוציא לאור עולם כהנה וכהנה, לזיכוי הרבים.

בברכת התורה

ברוך שרגא

RABBI Z. N. GOLDBERG

Abbad Badatz & Bies Horaa'h "Hayashar Vehatov"
Member Of Supreme Rabbinical Court

הרב זלמן נחמיה גולדברג

אב"ד בר"ץ ובית הוראה לדיני ממונות "הישר והטוב"
חבר בית הדין הרבני הגדול

בי"ה, יום ג' סיון תשצ"ג

הנני דעה לעקר בשבחו של תלמוד חכם
אומלל במורה היה הרבה ע' שמזון ירושלמי שליטא
ומבטא חידוש "שלישי האב" וצ"ל "אב" דאורייתא ודיוק
כל דין חובה וקדושתו בכל דורה מבטא והחזקתו
ושלש ומבטא וכן מה שמבטא אחרונים
ודיוקו נחלק להוציא לאור צולם בן תמונה
מספיק קדושתו שיש איסור להתעסק בקדושתו אם לא
דקדוקים במלכה ובן תלמודים
ואם נלחם אלא לברכה
שיהיה יצאנו והוציא צולם וזו ספחים וחז"ל
דכבוד ה'
זלמן (נחמיה) גולדברג

הרה"ג דוד כהן שליט"א מראשי ישיבת חברון
וחבר מועצת גדולי הדור

כס"ב ע"ה אלו תלמידי

מכתב ידידות

לחמישי לילה את סמכו הנוסף לא ידעתי הנעלה
 והבאתו הרי שאלתי ידועה לי שאלתי ספר שולחן
 באתי ונענתי על שאלתי חסד יקדושי הנדב
 בתי היחידים וידידתי לזאת הנוספה שדבר
 ודבר על הכיני וס' דבר ודבר ע"י נדב ספר
 מאי צ"ל ואלו תוכן, ליד ידעתי הרבה נדב
 אינני קספין הקדמים (תקדו) באברה ודבר
 ונכסיו הנספך לזה בספרו וכן להיות נדב
 בתי מקדו איני צריך לנסח ולשאל ואלו הנדב
 בספרו ינוצחין ואלו אינו בידעתי בנדב ואלו
 ע' אלא לידעתי בידעתי באברה שיהיה נדב
 הנדב לידעתי ידעתי ואברה ואלו הנדב
 בידעתי לידעתי ואלו הנדב

ד"ר רחל שירי בייליס הקדמה
 בנספח ידעתי ואלו הנדב

הלכות ערלה

סימן רצ"ד: דיני ערלה, באיזה מקום נוהגת ובשל מי, ובו

כ"ח סעיפים

סעיף א: ג' שנים של ערלה, מה אסור בהנאה

סעיף א: א^א הנוטע עץ מאכל, מונה לו ג' שנים מעת נטיעתו וכל הפירות שיהיו בו בתוך ג' שנים^ב אסורין בהנאה לעולם.

^ג בין עיקר הפרי בין הגרעינים בין הקליפות, כגון קליפי אגוזים ורמונים, והנץ שלהם והזגין והגרעינים של ענבים והתמז העשוי מהם והפגים^ד והתמרים שאינם מתבשלים והענבים שלקו ואין נגמרים בבישולן - כולם חייבים בערלה ופטורים מרבעי.
^ה ויש מי שאוסר תמרים שאינם מתבשלים אף ברבעי (עד אחר פדיון).

^א ירושלמי (ערלה א, ב): ערלה מאימתי הוא מונה לו משעת נטיעתו. כ"פ הטור.

^ב קידושין (נו:): משנה - המקדש בערלה אינה מקודשת (לפי שאסורה בהנאה).
גמ': מנלן? דתניא: "ערלים לא יאכל", אין לי אלא איסור אכילה, הנאה מניין? ת"ל: "וערלתם את ערלתו, לרבות את כולם."
כ"פ טור: ואסורים בהנאה לעולם. וכ' הב"י - לעולם פירוש שאינו ניתן ע"י פדיון כמו נטע רבעי.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

המקור בתורה

ויקרא פרק יט: (כג) וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכָל וְעֵרְלָתָם עֵרְלָתוֹ אֶת פְּרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל: (כד) וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלֵּוִיִּם לֵה': (כה) וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִי לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

איסור ערלה ג' שנים

מה נאסר בערלה

ג. ערלה (א, ח): ענוקלות (ענבים שלקו ונתקלקלו) והחרצנים (גרעיני הענבים) והזגים (קליפת הענבים) והתמד שלהם (מים שנותנים על החרצנים והזג שנסחטו, וכשמחמיץ ותוסס נעשה המשקה שיש בו טעם היין) קליפי רמון והנץ שלו (הפרח שבראשו הרימון) קליפי אגוזים והגרעינים (גרעיני הפירות) - אסורים בערלה ומותרין ברבעי. והנובלות (פירות שנשרו מהאילן לפני גמר בישולם) כולם אסורות.

כ' הרא"ש: והגרעינים – גרעין כל פרי, שדרשו (ברכות לו:): "את פרי" את הטפל לפרי (שהם גם הגרעינים - פרישה).

דין הנובלות

ברכות (מ:): מהם הנובלות?

ח"א – תמרי דזיקי (תמרים שהרוח משירן).

ד. וח"א – בושלי כומרא (שאינם מתבשלים באילן, ונותנים אותם במחצלות להתחמם).

"ומותרים ברבעי"

ב"י: ממסכת ערלה משמע שאף הנובלות מותרים בנטע רבעי, כמו שאר דברים שאסורים בערלה ומותרים בנטע רבעי. כ"מ מדרבנין "פרי אתה פודה (ברבעי) ואי אתה פודה בוסר ולא פגין". כ"פ הטור.

ה. אבל הרמב"ם כ' – שנובלות אסורים אף בנטע רבעי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הנוטע עץ מאכל"

פת"ש (א) בשם ת' הרדב"ז (תקסג): קני סוכר לא נוהג בהם ערלה. כ"פ ילקוט יוסף (ה, יח).

ש"ך (א): לעולם – אפילו לאחר ג' שנים, ואין להם פדיון.

אילן סרק

ילקוט יוסף (ה, א): אילן סרק אין בו דין ערלה, "ונטעתם כל עץ מאכל" ולא עץ סרק. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל – ולכן מותר לסכך בענפי עצי סרק אף שהם תוך ג' שנים.

שרף הנוזל מענפי עצי סרק או מעליו

נחלקו בדעת הרמב"ם:

תוס' יו"ט כ' – שמותר. כ"כ שו"ת משכנות יעקב מקרלין, חתם סופר.

אומנם הרשב"א (נידה ח): בדעת הרמב"ם כ' – שאסור. כ"ד הרדב"ז.

ילקוט יוסף: להלכה: בארץ יש להחמיר.

ב.

"ואסורים בהנאה"

הרב יעקב יוסף זצ"ל: כדאי שברגע שפירות ערלה צומחים ליתלוש אותם, שלא יבואו לאוכלם בטעות.

ילקוט יוסף (ב, ב): אסור להכין מפירות ערלה (או קליפתם) חומר לצבע או לדליקה, וכן אסור להכין צבע מאכל מקלפי ערלה.

שם (ב, י): אסור להריח מפירות ערלה, אבל מותר להריח מהפרחים לפני שיצאו הפירות (שבפרחים אין דין ערלה). וי"א שדוקא בפרי העומד להריח אסור להריח בו, אבל העומד רק לאכילה (כגון התפוז) – מותר להריח בו.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: להריח בהדסי ערלה: שו"ע (סימן קח) אוסר. וכ' מנחת שלמה – כוונת מרן לימיהם שהיו בהדסים ענבים שהיו אוכלים, והוי עץ פרי, אבל בימנו שאין בהם

הלכות ערלה – י"ד רצ"ד

ענבים הראויים לאכילה מותר להריח. ולכן מותר לשים לועיזה בתה.

האם ערלה חו"ל אסורה בהנאה

■ ר' יונה (שע"ת ג, כג) כ' – שאף בחו"ל אסור בהנאה, אפילו באילן של גוי. כ"ד כלבו שהביא דברי הרב יונה. כ"כ רי"ו, פמ"ג, חזו"א (ער מו).

■ אומנם תוס' רי"ד (סוכה לה.) כ' – שערלת חו"ל מותרת בהנאה, ואינה אסורה רק באכילה, שהרי אסורה משום הלכה למשה מסיני. כ"ד הרי"א ז.

לתת פירות ערלה לכלב הפקר

■ רמב"ם כ' – שאסור לתת פירות ערלה לכלבים. משמע שאף לכלב הפקר אסור. כ"כ ילקוט יוסף (ב, יב)

■ ר' יונה כ' – רק לכלבו אסור. וכ"ה באו"ח.

להתרפאות בפירות ערלה שלא כדרך

הנאתם, כגון לעשות משחה

פסחים (כה:): מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דשייף לה לברתיה בוסר, זיתים קטנים דערלה, א"ל: אימור דאמור רבנן בשעת הסכנה, שלא בשעת הסכנה מי אמור?

א"ל: האי אישתא צמירתא נמי כשעת הסכנה דמיא. איכא דאמרי, אמר ליה: מידי דרך הנאה קא עבידנא?

[נפק"מ שלא כדרך הנאתן: ל"ק – אסור רק במקום סכנה שרי. ולל"ב – מותר].

להלכה: רמב"ם פסק כל"ב שלא דרך הנאתן מותר אף שלא במקום סכנה. כ"פ שו"ע (קנה, ג). כ"פ ילקוט יוסף (ב, טו).

ילקוט יוסף (ב, יח): פירות ערלה אף שנפסלו

מאכילת אדם אסורים בהנאה, לפי שעדיין לא נעשית מצוה בשריפה.

דין דמי מכירת פירות ערלה

■ מהרמב"ם (מאכלות אסורים ח, טז) – משמע שהדמים מותרים. כ"פ שו"ע (תנ, ד) – לעניין דמי מכירת חמץ. כ"פ ילקוט יוסף (ב, כא).

■ ורי"ו כ' – שדמיה אסורים מדרבנן, אבל חליפי חליפיה (שקנה בדמים אלו פירות מותרים).

ילקוט יוסף (ב, כט): מותר לברך ברכת אילנות על עצי ערלה, כיון שלא ניטעו באיסור. אבל אילנות מורכבים אין לברך עליהם לכתחילה, מאחר שנעשו נגד רצון הבורא.

כ"כ הרב יעקב יוסף זצ"ל – וכן לא יברך שהחיינו על פירות מורכבים חוץ מפירות הדר, כיון שההרכבה נקרא מי במינו, וכן המנהג.

ג. "בין עיקר פרי בין הגרעינים"

ט"ז (א): דכתיב "את פרי" את הטפל לפריו. אבל גבי רבעי לא כתוב אלא פרי, ולא 'את'. כ"כ הש"ך.

ד. "ויש מי שאוסר... אף ברבעי"

הב"ח: חולק על מרן, מה שאסר הרמב"ם נובלות ברבעי, היינו תמרי זיקי ולא תמרים שלא מתבשלים.

והש"ך – חולק על הב"ח, והסכים עם מרן שהנבולות הם תמרים שלא מתבשלים. כ"פ ילקוט יוסף (יא, ז).

ופת"ש (ב) – בספר ישועות יעקב יישב דברי הב"ח, וכתב שדבריו נכונים.

דין ערלה בירקות

בארץ, ובחול"ל אחר כ"ב חודש. עם הבשלת הפרי הצמח מסיים חייו ומצד הצמח ומבססו צומחים ייחורים שמהם יוצא הפרי החדש.
(ג). גם צמח הפסיפלורה אינו עץ ופטור מערלה. טעמו: כל שנה גזעו מתחלף, ונותן פרי תוך שנה (כמו הירקות), וכמ"ש הרדב"ז לעניין החצילים (לקמן).
(ד). שו"ע (רג, ב): על התותים הגדלין בסנה מברך בורא פרי האדמה. הגה: לפי שלא מוציא עליו מעצו. כ"כ המחב"ר לעניין ערלה.
(ה). אין דין ערלה נוהג בעלי התה.

ילקוט יוסף (ה, א): אין ערלה נוהג בירקות ופירות האדמה ושאר צמחים. דכתיב "ונטעתם כל עץ מאכל". ולכן:
(א). הבננות אין נוהג בהם ערלה, וכן פשט המנהג, וברכתו בורא פרי האדמה. וטעמו: שגזע הבננה נובל בכל שנה ומתחדש וחוזר וצומח מהשורשים.
(ב). וכן פרי האננס לא נחשב אילן לעניין ערלה וברכתו בורא פרי האדמה.
וטעמו: האננס מוציא פרי אחר י"ח חודש

סעיף ב: עלים לולבים ומי גפנים

סעיף ב: אבל העלים והלולבים ומי גפנים, דהיינו כשחותכין הגפן נוטף ממנו כמו מים - מותרים משום ערלה.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: עלי הגפן מותרים משום ערלה, ואם עלים אלו מבוקרים מתולעים (כגון גוש קטיף) יתכן שנוטעים הכרם גם ע"ד העלים ויהא בהם דין ערלה.

דין גרגרי הקפה

ילקוט יוסף (ה, לה): פ' פולי קפה הגדלים על עץ כמ"ש ברכ"י.

ישנה מחלוקת מה דינם לעניין ערלה:

▪ י"א – שפטורים מערלה, שדינם כתבלין שאין אוכלים אותם בפ"ע, אלא באים לתת טעם במאכל. והוסיף ביחווה דעת בשם מעט מים – לפי שהקפה מוציא פיריו בשנה הראשונה (שלפי מ"ש דינו כירק).

▪ ותוצאות יוסף ע"פ מנחת חינוך כ' – שקפה חייב בערלה, שאינו דומה לתבלין שבאו לתת

❖ שורשי הלכה (המקורות)

איזה חלקי האילן פטורים מערלה

ערלה (א, ז): העלים והלולבים (ענפים הרכים) ומי גפנים (המים שהיוצאים מהגפנים כשחותכים אותם בימי ניסן) וסמדר (פרח של ענבי הגפן) - מותרים בערלה (בשנות ערלה, שאין איסור אלא בפרי) וברבעי (ומותר לאוכלם בשנת הרביעית חוץ לירושלים בלא פדיון) ובנזיר (מותר לנזיר לאוכלם).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"פטורים"

ש"ך (ו): שאין טפלים אפילו לפרי אלא לאילן עצמו.

ילקוט יוסף (ה, ל): הדס של ערלה מותר לברך ולהריח בו, כיון שאינו פרי.

והכרמים, לדעת אם נטען אילנות חדשים, ולפ"ז זה נותן בד"צ הכשר.

רק טעם, אלא הוא עיקר המקשה. כ"כ תבואות יוסף.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: כדי לגלות עצי ערלה חדשים יש צילומי אויר על הפרדסים

סעיף ג: האביונות והתמרות של הצלף

סעיף ג: א. האביונות והתמרות (והקפריסין) של צלף חייבים בערלה. ב. במה דברים אמורים, בארץ ישראל, אבל בחוצה לארץ, האביונות חייבים ותמרות וקפריסין פטורים.

פירוש הרב יונה: צלף מין אילן קטן הנקרא בערבי אלקפא"ר, ויש בו ג' מינים: תמרות ואביונות וקפריסין. התמרות הם רכים כמו לולבי גפנים וראויין לאכילה. והאביונות הוא הפרי עצמו. והקפריסין הוא שומר הפרי ואומרים שזה הוא הנץ שלהם שעומד קצתו על הפרי והוא ראוי לאכילה.

דין הצלף בחו"ל

ב. (שם): רבינא (שהיה בבבל, שהוא חו"ל) אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות וקאכיל קפריסין. דסבר כרבי עקיבא, דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוץ לארץ. **כ"פ** הטור והשו"ע.

אבל הרי"ף – כתב סתם שזרק האביונות ואוכל הקפריסין. משמע שאף בארץ הדין כן.

ב"י: ואפשר שכוונתו רק בחו"ל, שהרי לפני זה הזכיר מעשה ברבינא ומר בר רב אשי שהיו בחו"ל.

אמנם גם הרמב"ם – לא חילק, משמע שאף בארץ זורק האביונות ואוכל הקפריסין.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

דין הצלף בארץ ישראל

א. ברכות (לו.): אמר רב יהודה אמר רב: צלף של ערלה בחוצה לארץ – זורק את האביונות (שהם עיקר הפרי) ואוכל את הקפריסין.

ונימא הלכה כר"ע: דתנן, **✓**רבי אליעזר אומר: צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין, רבי עקיבא אומר: אין מתעשר אלא אביונות בלבד, מפני שהוא פרי? אי אמר הלכה כרבי עקיבא, הוה אמינא – אפילו בארץ, קמשמע לן: כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ, אבל בארץ לא.

✓נמצא שבארץ ישראל האביונות והתמרות והקפריסין של צלף חייבים בערלה.

פרש"י: תמרות – בתוך העלים גדלים כמין תמרות, ובולטין בעלה, כמו בעלין של ערבה. אביונות – הוא הפרי. קפריסין – הוא קליפה גדולה שסביבות הפרי, כעין קליפה הגדילה סביב אגוזים דקים.

אביונות, תמרות וקפריסין

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"של צלף חייב בערלה"

ות' רע"ק (רצד, ג): חולק על מרן, אף בארץ ישראל יכול לאכול הקפריסין כמו בחו"ל, וכדעת הרי"ף והרמב"ם (שלא חילקו). וכן הסכים הפר"ח (אות ר"ב).

עץ שמתקיים רק ג' שנים (מהריק"ש)

■ כפתור ופרח – שהעץ 'דהדאגאן' (חצילים של ימינו) מתקיים רק ג' שנים עכ"ז חייב בערלה.

■ והרדב"ז – מסיק שפשוט שהוא מין ירק ואין בו איסור ערלה, לפי שאין אילן שמוציא פירות בשנה ראשונה. כ"כ מאמ"ר, שו"ת איש מצליח.

כ"כ ברכ"י – אמר לי אחד המיוחד מדרבנן שראה כל הצדיקים שהיו אוכלים אותו, אף שהיו מחמירים בדברים אחרים. ותימה שלא חששו לרדב"ז ולכתפור ופרח.

ומר זקני מהר"א אזולאי בהגהותיו לספר כפתור ופרח כתב – ששאל לתלמידי האר"י על

עץ זה ואמרו שהמהרח"ו היה אוכל מפרי זה. כ"כ האלשיך ושירי ברכה שהביא כת"י מהרדב"ז (תקלא) שמתיר.

כ"פ ילקוט יוסף (ה, יד) – החצילים והעגבניות אין להם דין ערלה (וברכתם בורא פרי האדמה).

הבאמיה, פפאיה והפלפלין

ילקוט יוסף (ה, יד): הבאמיה אין נוהג בו ערלה, אף שהוא עץ גבוה, כיון שלא מתקיים ג' שנים וכמו החצילים. כ"כ להתיר ארץ חיים (רצד, ג) ונתיבי עם.

וכן פרי הפפאיה אין נוהג בו ערלה כיון שנותן פרי בשנה ראשונה, שדינו כירק כמ"ש הרדב"ז, ומברכים עליו בורא פרי האדמה.

כ"כ שו"ת קול אליהו – שמצא כתיבת יד מהר"ש גרמיזאן שהעיד שכן שנינו בתוספתא שכל המוציא פרי תוך שנה לזריעתו דינן כירק לעניין ערלה. כ"כ עוד פוסקים.

וכן הפלפלין אין נוהג בהם ערלה לפי שאינו מתקיים ג' שנים, ועוד שהפירות הולכים ונעשים גרועים במשך השנים (ע"פ הטעם נוסף שכתב הרדב"ז לעניין החצילים).

סעיף ד¹: ג' שנים א"צ מעת לעת

סעיף ד¹: ג' שנים הללו אינם נמנים מיום ליום, אלא הולכים בהם אחר

שנות העולם שהוא מתחיל מתשרי, ואם נתעברה נתעברה לערלה ולרבעי (פירוש ומונה חודש נוסף).

ב. ופעמים שאינו אלא שתי שנים ומ"ד יום, ופעמים שהם יתרים על ג' שנים. כיצד: נטע מקודם ט"ז באב, שנשאר עדיין מ"ד יום עד ר"ח תשרי, כיון שהגיע ר"ח תשרי עלתה לה שנה ומונה עוד שתי שנים. ואם נטע ביום ט"ז, ומיום ט"ז ואילך, מונה מראש חדש תשרי הבא ג' שנים שלמים...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ראש השנה לנטיעה

א. ר"ה (ב.): משנה – בא' תשרי ר"ה לנטיעה. ופרש"י: לנטיעה – למנין שני ערלה, ואפילו נטעה באב – כלתה שנתה הראשונה לסוף אלול, ובכולהו מפרש טעמא בגמרא (ששלושים יום בשנה כשנה).

ג"מ (ט:): ולנטיעה. מנלן? דכתיב (ויקרא יט) "שלוש שנים... ערלים", וכתיב "ובשנה הרביעית", ויליף שנה שנה מתשרי, דכתיב (דברים יא) "מראשית השנה" (מכאן שר"ה לנטיעה). ופרש"י: ולנטיעה מנלן – דראש השנה שלה תשרי.

טור: ואם נתעברה נתעברה לערלה ולרבעי (פירוש שאז מונה חודש נוסף).

מניין ג' שנים

ב. (שם): תנו רבנן – אחד הנוטע, ואחד המבריק, ואחד המרכיב, ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה – עלתה לו שנה (ששלושים יום בשנה כשנה), ומותר לקיימן בשביעית. פחות משלשים יום לפני ראש השנה – לא עלתה לו שנה, ואסור לקיימן בשביעית.

פרש"י: מבריק – כופף את הזמורות בארץ, מרכיב – אילן בחבירו. עלתה לו שנה – כיון שהגיע יום אחד בתשרי – עלתה לו שנה למנין שני ערלה. פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה – עד תשרי הבא, אם אינה ערב שביעית, ואם ערב שביעית היא – אסור לקיימו, משום תוספת שביעית, שמוסיפין מחול על קודש.

ר"ה (י:): תנן: אין נוטעין ואין מבריקין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים

יום לפני ראש השנה, ואם נטע והבריק והרכיב – יעקור. רבי יהודה אומר: כל הרכבה שאינה קולטת בשלשה ימים – שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: שתי שבתות.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: לדברי האומר שלשים – צריך שלשים ושלשים, לדברי האומר שלשה – צריך שלשה ושלשים, לדברי האומר שתי שבתות – צריך שתי שבתות ושלשים יום (היינו מ"ד יום).

פרש"י: לדברי האומר שלשים יום – לקליטה. צריך שלשים ושלשים – שלשים לקליטה, ושלשים לתוספת, כרבי אליעזר. הרי"ף והרא"ש: הלכה כרבי יוסי (ביבמות פג:). כ"פ הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "מ"ד יום"

ט"ז (ה): י"ד יום להשרשה ול' יום נוספים לחשוב חודש לשנה.

ש"ך (ח) – דחודש אב לעולם מלא (הרי 15 יום), וחודש אלול לעולם חסר (הרי 29 יום), נמצא 44 יום.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: ג' שנים מונים מיום הנטיעה ולא מיום נתינת הפירות.

נטע בין ר"ה לט"ו בשבט, מתי יוצא

מדין ערלה

✓רמב"ם – מונה ג' שנים מיום ליום מיום מההשרה, ואין צריך להמתין עד ט"ו בשבט. כ"ד כסף משנה.

והראב"ד והרדב"ז כ' – להחמיר עד ט"ו בשבט של שנה רביעית.

והמאירי כ' – שמספיק להמתין עד א' תשרי ואין צריך מיום ליום.

ילקוט יוסף (ג, ו): נקטינן כהרמב"ם, ולכן מונה י"ד יום להשרשה ועוד ג' שנים מיום ליום, ואין צריך להמתין לט"ו בשבט.

ספק מתי נטע האילן

פת"ש (ג) בשם ת' שיבת ציון (מט): אילן שנטעו בקיץ וספק אם היה קודם ט"ז אב –

אזלינן לקולא, וכמו ספק ערלה בחו"ל (לקמן סעיף י).

כ"פ ילקוט יוסף (ג, ה) – בארץ ישראל שערלה דאורייתא ספקו לחומרה, אבל בחו"ל לקולא, כ"פ הגר"ע יוסף זצ"ל בקול סיני.

והוסיף ת' חתם סופר (רפו) – כיון שספק ערלה בחו"ל לקולא, די לספור ג' ימים להשרשה (ואין צריך י"ד יום) ועוד ל' יום לשנה. מכל מקום הוא להלכה ולא למעשה (פת"ש ס"ק ד).

סעיף ד²: מתי יוצא מדין ערלה ונטע רבעי

סעיף ד²: ולאחר ר"ח תשרי של שנה רביעית, כל הפירות שיחנטו בו

קודם ט"ו בשבט יש להם (עדיין) גם כן דין ערלה, אף על פי שנגמרים אחר כך. והנחנטים בו מט"ו בשבט של שנה רביעית עד ט"ו בשבט של שנה חמישית, נקראים (עדיין) רבעי. ולאחר ט"ו בשבט של שנה חמישית הם חולין גמורים.

ראש השנה לאילן, וזו כבר נעשית אילן, לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מידי ערלה עד חמשה עשר בשבט, אבל משם ולהלן, אם יחנטו בה פירות - דין רבעי עליהם לאכול בירושלים, ובחמשה עשר לשנה הבאה יצאו מידי רבעי פירות החנוטים בה מכאן ואילך, לכך הועילו לה שלושים שלפני ראש השנה, שממחר התירה מחמשה עשר בשבט ועד ראש השנה.

מנא הני מילי - ששנות ערלה ורבעי נמשכין לאסור פירות החנוטים קודם חמשה עשר בשבט, לאחר שכלו שלשת שני ערלה. ובשנה הרביעית - וי"ו מוסיף על ענין ראשון: יהיה לכם ערלים אף בתוך שנה הרביעית. ובשנה החמישית - תאכלו את פרי מוסיף על ענין רבעי דסליק מיניה. פעמים שברביעית - כגון אם מיהרו פירותיו לחנוט ברביעית לפני שבט, ועדיין

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

איסור עד אחר ט"ו בשבט

ג' ר"ה (י): ופירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט, אם לערלה - ערלה, ואם לרבעי - רבעי.

מנא הני מילי? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אמר קרא (ויקרא יט) "ובשנה הרביעית", "ובשנה החמישית", פעמים שברביעית - ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים שבחמישית - ועדיין אסורה משום רבעי.

פרש"י: ופירות נטיעה זו אסורים כו' - ואף על פי שאמרנו עלתה לו שנה אם חנטו בה פירות לאחר ראש השנה של שנה רביעית מיד - עדיין אסורין הן עולמית משום ערלה, שאף על פי שראש השנה תשרי לנטיעה - חמשה עשר בשבט

הלכות ערלה – י"ד רצ"ד

בכל גוונא פירות שחנטו לפני ט"ו בשבט של שנה רביעית עדיין ערלה (כמ"ש הר"ן בסעיף ה, לאפוקי דעת מרן). כ"כ הש"ך.

ילקוט יוסף (יא, ח): האם פירות נטע רבעי לפני פדיון אסורים בהנאה?

מהתוס' (פסחים מד:): משמע שלפי פר"ת – אסורים בהנאה. מכל מקום הרמב"ם כ' – שאסורים רק באכילה אבל בהנאה מותרים.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: הרדב"ז מתיר לקנות מהשוק פירות אף ללא הכשר, מס"ס: שמא הפירות אינם ערלה (שהרי רוב שנות העץ אינם שנות ערלה), ועוד שבשנות ערלה כמעט אין פירות בעצים, ועוד שמא הפירות מהגוי שפטור מערלה. ועוד שמא הפרות מקיבוצים דתיים שאינו ערלה. מכל מקום מצווה להדר ולקנות מהחנות שיש בה הכשר.

אסורים משום ערלה - אסורין בהנאה עולמית.

פעמים שבחמישית כו' - כגון פירות שחנטו בה קודם שבט טעונים חלול, אבל אם איחרה חניטתה עד לאחר חמשה עשר בשבט - אין בהם איסור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ג. "קודם ט"ו בשבט... ערלה"

ט"ז (ז): אף שתשרי ר"ה לנטיעות, ט"ו בשבט ר"ה לאילנות (ולכן קודם ט"ו בשבט עדיין דינו כערלה).

ט"ז (ח): דין ערלה – טעמו, כל שחונט בין ר"ה לט"ו בשבט הוא מחמת הגשמים שלפני ר"ה, ונמצא כאילו חנטו קודם תשרי, לפי שחונטים משרף של קודם תשרי. ולפ"ז אין לחלק בין שנטעו מ"ד יום לפני ר"ה או פחות,

סעיף ה: עד מתי הפירות הם ערלה

סעיף ה: ^אהא דאמרינן שלאחר ר"ח תשרי של שנה רביעית כל הפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט יש להם גם כן דין ערלה אף על פי שנגמרים אחר כך, דוקא בנטיעה שהקלנו עליה בתחלתה שכיון שעברו עליה מ"ד יום עלתה לה שנה, לפיכך החמרנו עליה בסופה, הא לאו הכי, לא. ^בוי"א דלא שנא.

בתחילתה, שעלו ל' יום לשנה, אז מחמירים עליה בסופה להמשיך שנתה עד ט"ו בשבט, והיינו מ"ש הגמרא 'פירות נטיעה זו' (משמע זו שהקלנו עליה התחילתה). כן דעת הרמב"ם. כ"פ שו"ע בסתם.

^באבל הרז"ה – בכל נטיעה הדין כן, אף באותה שלא הקלנו עליה בתחילתה. ומ"ש הגמרא 'פירות נטיעה זו' היינו הנטיעה שגורמת לאיסור ערלה ממשיכה עד ט"ו

❖ שורשי הלכה (המקורות)

מתי אמרינן שעד ט"ו בשבט הפירות

ערלה

הר"ן: ישנה מחלוקת באיזה מקרה אמרינן שפירות של שנה רביעית אסורים עד ט"ו בשבט:

^אי"א – דוקא בנטיעה שהקלנו עליה

הלכות ערלה – י"ד רצ"ד

בתחילתה (כשנטע לפני ט"ו באב והחשבנו זאת לשנה) מחמירים בסופה. ויש אוסרים בכל גוונא.

כ' הרא"ש: ויראה דהאידינא אין חנטה בשום אילן קודם ט"ו בשבט, ולכן לא נזהרים בערלה רק ג' שנים.

והקשה הש"ך (י) – למה מרן לא הזכיר דעת הרא"ש? ואפשר לתרץ ע"פ מעדני יו"ט: שהרא"ש הולך בשיטת הרז"ה (בשורשי הלכה ב'), אבל לשיטת הרמב"ם ורש"י לא איצטריך דאפילו חונטים קודם ט"ו בשבט לעולם אינו יותר מ'ג' שנים, שאף אם נטע פחות מל' יום קודם ר"ה אינו מונה עד ט"ו בשבט (אלא עד ר"ה והוא פחות מ'ג' שנים).

ילקוט יוסף (ה, ט): ובארץ ישראל הלימונים חונטים לפני ט"ו בשבט. ולכן כדי למנוע תערובת לימוני ערלה ונטע רבעי כדאי שהחקלאי יעבור בשדהו סמוך לט"ו בשבט של שנה ג' ויורד את הפרחים שכבר נפתחו. כ"כ כרם שלמה.

בשבט. וכ"ה מחלוקת בירושלמי. כ"פ שו"ע בשם וי"א.

סיים הר"ן מסתבר כהרז"ה, שלא תלוי הדבר במה שהקלנו בתחילתה. וטעמו: כיון שאילן גדול על רוב מים של שנה שעברה (ר"ה יד.), א"כ כל שחונט בין תשרי לט"ו בשבט הוא מחמת מים שלפני ר"ה, ומאותה יניקה חנטו הפירות, לפיכך כאילו חנטו לפני תשרי, דחנטה זו משרף שלפני ר"ה. ולכן אין לחלק. כ"פ הטור.

ב"י: מהראב"ד נראה שפוסק כהרמב"ם. והרא"ש לא הכריע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "פירות שחנטו קודם ט"ו בשבט"

הרב יעקב יוסף זצ"ל: פ' – אם נטע בר"ה כסלו, ואחר ג' שנים מעת לעת היתה חנטה לפני ט"ו בשבט – מרן מתיר רק כשהקלנו

סעיף ו: דין פירות רבעי

סעיף ו: א פירות רבעי יש להם דין מעשר שני לכל דבר, ובזמן הבית היו צריכין להעלותן לירושלים לאכלם שם, או לפדותם ולהעלות הפדיון שם, והם מותרים מיד אחר הפדיון.

ב. והאידינא, שאין יכולין להעלותם לירושלים, פודים אותם אחר שיגמרו ויתלשו.

ג. ויכול לפדות את כולם בשוה פרוטה, אפילו הם רבים, וישליך הפרוטה לים הגדול או ישחקנה ויפזרנה לרוח או ישליכנה בנהר אחר שחיקה. ד. ויברך בשעת פדיון: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון רבעי"...

פדיון נטע רבעי

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הלכות ערלה – י"ד רצ"ד

פדהו לעצמו מוסיף חומש, ואין פודין אותו עד שיגיעו לעונת המעשר שנאמר להוסיף לכם תבואתו עד שיעשה תבואה, ואין פודין אותו במחובר כמעשר שני.

ב"י: ואין פודין אותו במחובר – כ"ה בתוספתא (מעשר שני ה, יא). וטעמו: לפי שאין בקיאים בשומא בעודו מחובר.

ונראה לי – שיכול לפדות אף בעודו מחובר רק שיפרש שיחול החילול לכשיתלש, וגם לא ישליך דמי הפדיון לאיבוד עד שיגמור ללקוט כל הפירות (שאינן איסור בפדיון רק כשחל הפדיון בעודו מחובר).

ומה שאין בקיאים בשומא, ה"מ בזמן המקדש, שהיו מעלים הפירות לירושלים, אבל האדינא ליכא קפידא.

לפדות בשוה פרוטה

ג. ערכין (כט): אמר שמואל: הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה – מחולל, אימר דאמר שמואל – שחיללו, לכתחילה מי אמר? הני מילי בזמן שבית המקדש קיים, דאיכא פסידא, אבל בזמן הזה אפילו לכתחילה. כ"פ ר' יונה, רא"ש והטור.

טור: ויכולין לפדות כולן בשוה פרוטה אפילו הן רבים וישחוק הפרוטה ויפזרנה לרוח או ישליכנה לנהר.

ד"מ (ב): כתב המרדכי (פרק קמא דע"ז סי' ת"ת) דכשמשליך דמי הפדיון לנהר צריך גם כן שחיקה תחילה.

ד. ירושלמי (דמאי פ"א): תני רבי חלפתא בן שאול מחללין דמאי במרחץ, שאינו טעון ברכה. הא (מעשר שני) ודאי טעון ברכה? ולא איפשטא. כ"פ רמב"ם והטור: שיברך בשעת פדיון בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון

הקדמה: ויקרא (יט): (כג) וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכָל וְעִרְלַתֶּם עֵרְלָתוֹ אֶת פְּרִיו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל: (כד) וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִיו קֹדֶשׁ הַלֹּלִים לַה': (כה) וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִיו לְהוֹסִיף לָכֶם תִּבְוֹאָתוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

פרש"י: להוסיף לכם תבואתו – המצוה הזאת שתשמרו תהיה להוסיף לכם תבואתו, שבשכרה אני מברך לכם פירות הנטיעות. אני ה' – אני ה' המבטיח על כך ונאמן לשמור הבטחתי.

א.

נטע רבעי בזמן המקדש

קידושין (נד:): בכרם רבעי כתוב "קודש הילולים" וגמר קודש קודש ממעשר שני (שדין שניהם שווה).

ברכות (לה): 'קודש הילולים' שבנטע רבעי הוא לשון חילול, דאמר רחמנא: אחליה והדר אכלי.

ב"י – כלומר הוציאהו לחולין ע"י פדיון אם באת לאוכלו חוץ לירושלים.

מתי מותר לאכול פירות רבעי אחר

חילול

● תוס' לפי גרסת בה"ג – רק לאחר שנה רביעית תחילת שנה חמישית. כ"כ הרמב"ם בשם מקצת גאונים.

● ✓התוס' עצמם כ' – ששיבוש הוא, אלא מותר אחר ט"ו בשבט של שנה רביעית אחר הפדיון מיד. כ"כ הרמב"ם, ת' מהר"ם, רא"ש ועוד.

פדיון נטע רבעי

א.

✓רמב"ם (הלכות מעשר שני ט, ב): הרוצה לפדות נטע רבעי פודהו כמעשר שני, ואם

רבעי.

ד"מ (ב): כתב הכל בו (סי' צב ס א) ויש אומרים אחר הברכה: "רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שבזמן שבית המקדש קיים היו פירות רבעי להקדש, ועכשיו שאין בית המקדש קיים יהי רצון מלפניך שתהא פרוטה זו להקדש ויצאו פירות אלו לחולין".

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "פודים... אחר שיגמרו ויתלשו"

כ"פ הרמב"ם – פודים רק בתלוש. והב"י – אפשר לפדות אף במחובר רק שיאמר שיחול הפדיון לאחר שיתלשו. מכל מקום הב"ח – חולק. כ"פ הש"ך (יב): יש להיזהר לכתחילה שלא לפדות אלא בתלוש, ובשעת הדחק יכול לפדות במחובר שלא יחול עד אחר שיתלש. ופסק ילקוט יוסף (יא, ג): ולכן במקום שיש חשש שהפועלים יאכלו מפירות רבעי לפני חילול, רשאי בעל הבית לחלל הפירות במחובר בתנאי שיחול החילול לאחר שיתלשו, כדי לא להכשיל הפועלים באכילת רבעי, בהסתמך על הב"י.

פדיון נטע רבעי לפירות הגדלים בירושלים

רדב"ז (ה, ה' אלפים קצט) – פירות הגדלים בתוך חומות ירושלים אין צריך פדיון ולא חילול, שהרי דינם לעלותם לירושלים, והגדלים בירושלים הרי אוכלם בירושלים.

משמע שאף הטהורים (שלא הוכשרו לקבל טומאה) נאכלים בירושלים בלא פדיון. והובא בברכ"י.

פאת השולחן: ותימה, הרי דין נטע רבעי כדין מעשר שני, ובמעשר שני אינו ונאכל בזמן הזה בירושלים, כמ"ש הרמב"ם. כ"כ שו"ע (שלא, קלב). כ"כ מלבושי יו"ט, עמק יהושע.

ולכן פסק ילקוט יוסף (יא, ו) – אין להקל לאכול פירות נטע רבעי, אף שגדלו בירושלים, בלי שיפדו אותם לאחר שיתלשו ויוכשרו לקבל טומאה.

ג. "לפדות... בשוה פרוטה"

הרב יעקב יוסף זצ"ל: טעמו כיון שבימנו הכל טמא פודה אף על שוה פרוטה. וצריך לפדות על מטבע, ולא על שטרות או צריך.

ד. "ויברך בשעת הפדיון"

ש"ך (יד): בשעת הפדיון קודם שישליך לים, כדי שתהא הברכה עובר לעשייתו. כן משמע מהרמב"ם.

ילקוט יוסף (יא, י): לאחר שלקט הפירות מברך "בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון רבעי". ויאמר אחר כך: "כל קדושת הפירות הללו הם וחומשם מחוללים על שווה פרוטה זו" (הוספת חומש דוקא כשפודה פירותיו, אבל של אחרים אין צריך להוסיף חומש).

ואחר הפדיון מותרים הפירות באכילה, ואינם חייבים בתו"מ ולקט שכחה ופאה פרט ועוללות. את הפרוטה ישליך לים הגדול.

סעיף ו: ^דאו יפדה בפירות שישוו שוה פרוטה, שהוא אחד מל"ב במעה כסף שהיא אשפיר"ו אוטמאני"ם ששוקל ט"ז גרעיני שעורה, שהוא רביע

זרה"ם (לשון עצמו).

ה. הגה: ומטבע הרגילה במדינות אלו, החזי וי"נר, הוא יותר מן פרוטה פודין עליו (תה"ד סי' קצ"ב).

י. פירות רבעי פטורין מלקט ושכחה ופרט ועוללות.

כאחד יכול לעשות רק שכל פעם יפדה מה שנתלש.

חיוב מתנות כהונה בפירות ברבעי

י. מעשר שני (ה, ג): כרם רבעי: בית שמאי אומרים - יש לו פרט ויש לו עוללות (ב"ש סוברים שדין פרט ועוללות נוהג בכרם רבעי, ואף על פי שטעון פדיון, מכל מקום ממון בעלים הוא), והעניינים פודין לעצמן (פודים בעצמם דמי פרט ועוללות ומעלים לירושלים).

י. ובית הלל אומרים - כולו לגת (הבעלים דורכים הכל בגת, וטעמם דס"ל שכרם רבעי דינו כמעשר שני שהוא ממון גבוה ואין לעניינים חלק בו).

והוסיף הרמב"ם - אף פטור מלקט ושכחה (שלמד כן מפרט ועוללות - ב"י). כ"פ שו"ע.

ענפי הלכה (האחרונים)

ד. "שוה פרוטה... רביע זרה"ם"

כיון שהדרה"ם = 3 גרם, ונמצא פרוטה = $\frac{3}{4}$ גרם כסף טהור.

ילקוט יוסף (יא, ב): נוהגים שלא לחלל על שטרות כסף, כי אם על מטבעות.

ה. "מטבע הרגיל... חזי וינר"

ש"ך (טז): כיון שמעה = 4 וינר, נמצא פרוטה שוה $\frac{1}{8}$ וינר. וא"כ חזי וינר הוא יותר משהו פרוטה, אלא לפי שאין מטבע קטן יותר פודים

שורשי הלכה (המקורות)

פדיון פירות בפירות

י. רמב"ם (מעשר שני ונטע רבעי, ב ג): וכן אם חילל מעשר שני שווה מנה על שווה פרוטה מפירות אחרות ה"ז מחולל. כ"כ השאילתות, האשכול ובה"ג. כ"פ שו"ע. כ"פ ילקוט יוסף (א, ט).

אמנם הראב"ד - דין רבעי כמו מעשר שני, מה מעשר שני מחלל רק על מטבע, ה"ה בנטע רבעי מחלל רק על מטבע (ולא על פירות).

לחם משנה: מכל מקום דעת הרמב"ם - שאף במעשר שני יכול לפדות פירות על פירות.

י. כ"פ שו"ע (שלא, קלח): אין פודים מעשר שני אלא בכסף... ואפשר דוקא בזמן שבית המקדש קיים, אבל עכשיו שאין מעשר שני נאכל אין להקפיד בכך (ויכול לפדות אף על פירות). מכל מקום נכון לחוש בזמן הזה (לפדות דוקא במטבע).

מטבע ששווה פרוטה

י. ד"מ (ב): כתב בתרומת הדשן (סימן קצ"ב) המנהג לפדות הרבה על שוה פרוטה שהוא חצי וינר שהוא יותר משהו פרוטה ולא כגדול אחד שכתב דמנהג חסידות היא לפדותו בשוויו.

ובתולדות אדם וחוה (נתיב כ"א, ח"ב קעו ע"ג) כ' - שאם אינו רוצה לפדותו כולו

בו. לפ"ז כשפודה במה ששוה פרוטה (ולא במטבע) סגי שיהא שמינית וינר. ועוד יש לפרש לפי מ"ש הסמ"ע שבזמננו אין יכולים לקנות בפרוטה כי אם מעט מזער. לפי

זה י"ל דלא סגי בפרוטה וצריך לפחות מטבע חצי וינר.

סעיף ז: דין נטע רבעי בחו"ל

סעיף ז: דין נטע רבעי נהוג אף בחוצה לארץ. ^ב ויש מי שאומר שאינו נהוג אלא בארץ, אבל בחוצה לארץ פירות הבאים אחר שעברו שני ערלה מותרים בלא פדיון.

^ג (וי"א שאינו נהוג בחו"ל לארץ רק בכרם, ולא בשאר אילנות) (טור בשם הגאונים ורמב"ן ורא"ש וע"פ).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

דין נטע רבעי בחו"ל

ברכות (לה): פליגי רק חייא ור' שמעון ברבי: ח"א – תני נטע רבעי (פירוש בכל האילנות נהוג דין רבעי). וח"א – תני כרם רבעי (רק בענבים שייך דין רבעי ולא בשאר אילנות).

נחלקו הראשונים לעניין הלכה:

● ^ג√ שאילתות – בחו"ל אין נהוג נטע רבעי רק כרם רבעי, דקי"ל כל המקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל. וגם בכרם צריך להיות כרם שלם (פירוש ב' כנגד ב' ואחד יוצא). אבל בארץ ישראל נהוג אף נטע רבעי. כ"פ תוס', רא"ש וכ"כ בשם הגאונים, או"ז, שו"ת הרשב"א מהר"ם ועוד. כ"פ הרמ"א.

● ^א√ ור"י הזקן כ' - שדין נטע רבעי נהוג אף בחוצה לארץ. כ"פ שו"ע.

● ^ב רמב"ם – אינו נהוג אלא בארץ, אבל

בחוצה לארץ פירות הבאים אחר שעברו שני ערלה מותרים בלא פדיון.

והוסיף הרמב"ם טעם הדבר, שלא נאמר שאסור בחו"ל רק ערלה, והוא קל וחומר: מה סוריה שחייבת במעשרות ושביעית מדבריהם, פטורה מנטע רבעי, חו"ל לא כל שכן. כ"כ הר"ן שכן משמע מהירושלמי. והרשב"א כתב טעם הדבר, לפי שבקידושין (נד:) למדו גזרה שוה קודש קודש נטע רבעי ממעשר שני, וכמו שמעשר שני לא נהוג בחו"ל אף רבעי לא נהוג בחו"ל. כ"כ הר"ן שמשמע כהרמב"ם בירושלמי, וכ"כ ת' הרמב"ן.

[למ"ד שנוהג בחו"ל רק בכרם הר"ן בשם ר' אחא – ודוקא בכרם שלם, אבל בגפן יחידית לא נהוג. כ"פ הרשב"א. והרמב"ן – אף בגפן יחידי נהוג נטע רבעי.

מתי מותרים הפירות לאחר פדיון? רמב"ם בשם הגאונים – אף שפדה אסור לאוכלן עד שתכנס שנה חמישית. והרמב"ם עצמו – אין לדבר זה עיקר, אלא מותרים מיד. כ"ד הרא"ש. כ"פ ילקוט יוסף. בדק הבית בשם ר"ו: המעמיד בשרף פגי ערלה

הלכות ערלה – י"ד רצ"ד

כמותו בחו"ל, וא"כ דברי מרן סותרים אהדדי? ועיין בהגר"א (פת"ש ס"ק ו). וילקוט יוסף (יא, יז) – פסק שיש להקל שאין נטע רבעי נוהג בחו"ל מס"ס (שמא – ספק ערלה בחו"ל מותר, ואז ממילא אין נטע רבעי, ושמא – אין נטע רבעי נוהג בחו"ל).

ב. **"ויש מי שאומר"**

ש"ך (יז): הלכך נראה דבין בכרם רבעי ובין בנטע רבעי יש לפדות בחו"ל בלא ברכה.

אסור, לפי שהפגים אסורים. אבל פגים של נטע רבעי מותרים (אף בכרם), כדאמרין בירושלמי – פרי אתה פודה ולא בוסר ופגים]

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"נטע רבעי נוהג אף בחו"ל"**

שער המלך: כאן פסק שו"ע בסתם כר"י הזקן שנטע רבעי נוהג אף בחו"ל. ול"א 'כל המקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל'. ואילו בסעיף י"ז פסק שמבריד ומרכיב אינו חייב בערלה בחו"ל (סברת הרא"ש) וטעמו 'שכל מקל בארץ הלכה

סעיף זז: היכן נוהג ערלה

סעיף ח: ^אערלה נוהגת בכל מקום (אף בחו"ל) ובכל זמן (אף בזמן הזה), ^בבין בשל גוי בין בשל ישראל, אלא שבשל ארץ ישראל היא מן התורה ובחוצה לארץ הלכה למשה מסיני.

^גהגה: ואסור ללקוט לנכרי פירות מאילן שלו שהוא ערלה, משום שנהגה צמה שמחזיק לו הנכרי טובה על זה (כל בו וב"ה בשם א"ח).

פירות ערלה של גוי

ב. תוס' (שם לו): ונוהגת אף בשל גוי. כן משמע מהירושלמי. וכן הוא במסכת ע"ז (לה): בשם ר"ת – מפני מה גבינות של גוי אסורין, מפני שמעמידים אותה בשרף של ערלה. ומיירי בערלה של גוי. כ"כ רא"ש, ר"ן, מרדכי, סמ"ג, הר"ש והרשב"א. כ"פ ילקוט יוסף (א, ג).

כ"פ טור: נוכרי שנטע בין לעצמו בין לישראל – חייב בערלה.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

היכן נוהג ערלה

א. קידושין (לו): משנה - כל מצוה שהיא תלויה בארץ - אינה נוהגת אלא בארץ, ושאינה תלויה בארץ - נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, חוץ מן הערלה וכלאים. ר"א אומר: אף החדש (שנוהגים בחו"ל).

פרש"י: חוץ מן הערלה והכלאים - שאף על פי שתלויות בארץ נוהגים אף בחו"ל.

שם (לח): תנן התם: החדש - אסור מן התורה בכל מקום, ערלה - הלכה, והכלאים - מדברי סופרים.

סעיף ט: ספק ערלה

סעיף ט: א. ספק ערלה בא"י - אסור. ובחוצה לארץ - מותר.

כיצד: כרם שיש בו נטיעות של ערלה, וענבים נמכרים חוצה לו, בארץ ישראל – אסור, ובסוריא – מותר, והוא שלא ידע שהובאו מאותו הכרם. ובחו"ל – מותר, אפילו יודע שהובאו מאותו הכרם, רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה.

ב. (וכל שכן שכרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר) (כן נראה מהטור והרא"ש ומרדכי פרק קמא דקדושין).

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

ערלה בחו"ל

קידושין (לט.): אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן: ערלה בחו"ל - הלכה למשה מסיני. א"ל ר' זירא לרבי אסי, והתניא: ספק ערלה בארץ - אסור, בסוריא - מותר (ואם בחו"ל הל"מ, איך מתירים בספק?) אישתומם כשעה חדא, א"ל, אימא כך נאמר: ספיקא מותר, וודאה אסור. פירש הב"י - ואין לומר שספק ערלה בחו"ל מותר מפני שהוא הלכה למשה מסיני (שהרי בספק הל"מ אסור), אלא שכך נאמרה הל"מ שודאה אסור וספקא מותר.

ואף ששמואל חולק (שם לח:): דס"ל ערלה בחו"ל אסורה רק מהלכות מדינה (פירוש בחו"ל הנהיגו עליהם) מכל מקום ק"ל כרבי יוחנן דאמר ערלה בחו"ל הלכה למשה מסיני.

✓ כ"פ הרמב"ם, רא"ש, וכן נראה דעת הרי"ף - שערלה בחו"ל הלכה למשה מסיני.

ספק ערלה בחו"ל

א. קידושין (לח:): תניא - ספק ערלה:

בארץ ישראל - אסור, בסוריא - מותר, ובחו"ל - יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט.

שם (לט.): אמר ליה לוי לשמואל: אריוך, ספק לי (הבא לי) ואנא איכול. רב אויא ורבה בר רב חנן מספקו ספוקי להדדי. פרש"י: ובחוצה לארץ - דרחיק טפי ולא מיחליף. יורד - ישראל ולוקח מן הגוי הלוקט מפרדס שיש בו נטיעות ילדות וזקנות, וישראל יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתחלה. ובלבד שלא יראנו - ישראל כשהוא לוקט מן הערלה והא דתניא לעיל בסוריא מותר כשנלקט כבר אבל לכתחלה אינו אומר לו לך רד ולקוט.

מהו ספק ערלה?

רש"י - ספק עברו עליה ג' שנים. א"נ יש בפרדס נטיעות ערלה ושאר נטיעות, ולקט הגוי ואין ידוע מהיכן.

✓ והטור - כרם שיש בו נטיעות של ערלה וענבים נמכרים חוצה לו אפילו יודע שהובאו מאותו הכרם מותרין רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה.

ב. ואצ"ל כרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר [ב"י - דהיינו דעד עכשיו איירי בכרם

'כ"ש בכרם'.

מקומות שכבשו עולי מצרים ולא
עולי בבל

רש"י – הוי דרבנן (לעניין תו"מ) וספקא
לקולא.

והתוס' – לעניין טבל ודאי חייב מהתורה.
כ"פ הרמב"ם – לעניין ערלה שחייב מהתורה
ונחלקו האחרונים:

■ מלבושי יו"ט – יש להחמיר אף בספק.
כ"כ פסקי הלכות – דוקא בתו"מ ושמירה יש
לחלק בין כיבוש עולי מצרים לעולי בבל, אבל
ערלה וכלאי הכרם שלא נזכר בהם קדושת
הארץ נוהג בכל מקום מהתורה.

כ"כ יביא עומר (ו, כ"ד) במילואים (אחר שחזר
בו) – שהרי בערלה לא נזכר קדושת הארץ.
ואף הרוצה לחלק, מכל מקום במקומות
שכבשו עולי בבל ודאי אסור מהתורה.

■ אך אור לציון (שביעית עמוד פה) כ' – דהוי
רק מדרבנן וספקו מותר. כ"כ מנחת שלמה.
כ"ד מל"מ והצל"ח – שערלה וכלאי הכרם
בזמן הזה מדרבנן וספקו מותר.

ילקוט יוסף (י, ב): מקומות שכבשו עולי
מצרים ולא עולי בבל הוי רק הלכה למשה
מסיני וספקו מותר. אבל פירות שכבשו עולי
בבל אסור מהתורה.

שיש בו נטיעות זקנות וצעירות שהם ערלה
ודאי שמותר, ואצ"ל אם הוא רק ספק שיש שם
ערלה שיהא מותר.]

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ספק ערלה בא"י אסור"

הרב יעקב יוסף זצ"ל: מרן ס"ל שערלה
אף בימנו אסור מהתורה, ולכן ספקו אסור
(שהרי כ' בסעיף ה' בכל זמן"). אבל דעת התוס'
כ' שבימנו אף בא"י אסור רק מדרבנן ולכן
ספקו לקולא.

"בחול"ל מותר"

ש"ך (יט): אף שבכל הלכה למשה מסיני
אסור אף בספק, כאן הלכה למשה מסיני
נאמרה שספקה מותר (ג"מ שם).

ב. "בסוריא מותר"

ט"ז (יד): והוא מקום שכבש דוד ויש בו קצת
קדושת ארץ ישראל.

ג. "וכ"ס סכרם סהוא ספק"

ש"ך (כא): קשה – הרי כבר פסק בשו"ע
סעיף י' וי"ל: שמרן פסק בסעיף י'
כהרמב"ם, ומשמע שמותר ליקח ממנו בידיים,
והרי הוא ככרם של היתר. והרמ"א ס"ל
כהטור שאסור לקחת בידיים רק מהגוי אפילו
רואה אותו בוצר, ולכן הוצרך לכתוב הרמ"א

סעיף י: כרם שהוא ספק ערלה

סעיף י: כרם שהוא ספק ערלה, בארץ ישראל – אסור, ובסוריא - מותר,
ואין צריך לומר בחוצה לארץ.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ספק ערלה

ברכות (לו): תנן - ספק ערלה בארץ ישראל - אסור, ובסוריא - מותר, ובחוצה לארץ - יורד ולוקח, ובלבד שלא יראנו לוקט.

כ"פ הרמב"ם (מאכלות אסורות י, יא): ספק ערלה וכלאי הכרם בארץ ישראל - אסור, בסוריא, והיא ארצות שכבש דוד, מותר, כיצד היה כרם ערלה וענבים נמכרות חוצה לו, היה ירק זרוע בתוכו וירק נמכר חוצה לו, שמא ממנו הוא זה שמא מאחר, בסוריא - מותר, ובחוצה לארץ אפילו ראה הענבים יוצאות מכרם ערלה או ירק יוצא מן הכרם לוקח מהן, והוא שלא יראה אותו בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ספק ערלה"

הרב יעקב יוסף זצ"ל: כגון שקנה הכרם מהגוי, וספק אם עברו כבר ג' שנים. כיום אפשר להעזר באגרונים שיכול לדעת בן כמה הכרם.

אסור לנטוע פרי ערלה, עבר ונטע מותר, דהוי זה (קרקע היתר) וזה (גרעין הערלה) גורם שמותר.

"בסוריא מותר"

באר הגולה: מותר אף שלוקט ביד כמו שכתב הרמב"ם. כ"פ הגר"א.

סעיף י"א: חבית יין או ענבים שנמצאו טמונים בכרם

סעיף י"א: חבית של יין הטמונה בכרם של ערלה - מותר, שאין הגנב גונב מכרם זה וטומן בתוכו. אבל ענבים שנמצאו טמונים בו - אסורים, שקרוב הדבר שגנבם ממנו וטמנם בתוכו.

זה גנב יין זה. אי גניב מיניה אצנועי בגויה לא מצנעי - אין דרך גנבים להצניע היין במקום שגנבוהו משם משום דמתיירא שמא ימצאהו דורך הענבים (פירוש: כשגנב חבית של יין שהוא שעת הדריכה ויש דורכים בכרם מתיירא להטמין בכרם שמא יראהו, מה שאין כן כשגנב ענבים שאז אין בכרם אנשים).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מותר"

❖ שורשי הלכה (המקורות)

חבית יין או ענבים הנמצאים טמונים

בכרם

ב"ב (כ"ד): ההוא חצבא דחמרא דאישתכח בפרדיסא דערלה, שריא רבינא. משום דאי מיגניב מינה - אצנועי בגויה לא מצנעי. והני מילי חמרא, אבל עינבי מצנעי (ולכן יש חשש שהוא ערלה).

פרש"י: בפרדיסא דערלה - בכרם של ערלה. שרי רבינא - ולא חש שמא מכרם

ט"ז (טז) - ועיין בסימן קכ"ט דבעינן שרוב הכרמים בסביבותיה היו של ישראל.

תוס' (שם): וא"ת יהא החבית אסור משום יין נסך שרוב העולם גויים? י"ל דרוב גנבי ישראל, ולא הוי יין נסך. כ"כ הש"ך.

סעיף יב: ליטע פרי או יחור ערלה

סעיף יב: אסור ליטע פרי של ערלה, ואם נטעו - הפירות שיוצאים ממנו, מותרים, דזה וזה גורם, מותר.
ומותר ליטע יחור (פי' ענף מן האילן) של ערלה, שאין ערלה אלא בפרי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אסור ליטע פרי של ערלה"

ש"ך (כג): אף דהוי זה וזה גורם, מכל מקום לכתחילה אסור (כדלעיל קמב ס"ק כו).

ב. "זה וזה גורם מותר"

ט"ז (יח): מכל מקום הפרי אסור עד ג' שני ערלה, שאם לא היה זה וזה גורם היה אסור לעולם, כדין ערלה.

ורע"ק כ': שדעת התוס' (ע"ז שם) דלא מקרי זה וזה גורם, לפי שפעולות האגוז והקרקע הם ב' עניינים (כ"א עושה פעולה אחרת בגידול).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ליטע פרי או יחור ערלה

ערלה (א, ט): רבי יוסי אומר ג' נוטעין יחור (ענף עץ) של ערלה (שעץ של ערלה מותר בהנאה). ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי (ופרי של ערלה אסור בהנאה).

ב. ע"ז (מח): ומודה ר' יוסי שאם נטע אגוז של ערלה, פירותיו מותרים. דזה (האגוז האסור) וזה (הקרקע המותרת) - מותר.

סעיף יג: ישראל וגוי בשותפות

סעיף יג: נכרי וישראל שהיו שותפין בנטיעה: אם לא התנו מתחלה - אסור. ואם התנו מתחלת השותפות שיהא הגוי אוכל שני ערלה וישראל אוכל ג' שנים משני היתר כנגד שני ערלה - ה"ז מותר.

ב. ובלבד שלא יבואו לחשבון. כיצד: כגון שיחשוב כמה (כמות) פירות אכל הגוי בשני ערלה, עד שיאכל ישראל כנגד אותן הפירות, שזה אסור מפני שהוא כמחליף פירות ערלה.

ג. הגה: ויט' מתירין אפילו לא התנו מתחלה, רק שהישראל אומר לגוי: טול אתה שני

הלכות חלה

סימן שכב: הפרש חלה שיש בין חלת ארץ ישראל לחלת

חוצה לארץ, ובו ה' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: מצוות הפרשת חלה ושיעורה.....46
 סעיף ב: חיוב חלה בזמן הזה.....47
 סעיף ג: חיוב חלה בחוצה לארץ.....48
 סעיף ד: ג' דיני חלה בג' ארצות.....48
 סעיף ה: חלת חו"ל לכהן שטבל לקריו.....50

הקדמה

במדבר טו: (יח) דָּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה: (יט) וְהָיָה בְּאֲכֹלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְרוּמָה לַה': (כ) רֵאשִׁית עֲרֹסְתְּכֶם חֲלָה תְרִימוּ תְרוּמָה כְּתְרוּמַת גֶּרֶן כֵּן תְרִימוּ אֹתָהּ:

ופרש"י: ראשית ערסותכם - כשתלושו כדי עיסתכם שאתם רגילין ללוש במדבר. וכמה היא, (שמות טז, טז) וימודו בעומר עומר לגלגלת, תרימו מראשיתה, כלומר קודם שתאכלו ממנה, ראשית תלקח חלה אחת תרומה לשם ה': כתרומת גורן - שלא נאמר בה שיעור ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור, אבל חכמים נתנו שיעור, לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה, ולנחתום אחד מארבעים ושמונה: מראשית ערסותיכם - למה נאמר, לפי שנאמר ראשית עריסותיכם, שומע אני ראשונה שבעיסות, תלמוד לומר מראשית, מקצתה ולא כולה: נתנו לה' תרומה - לפי שלא שמענו שיעור לחלה, נאמר נתנו, שיהא בה כדי נתינה:

סעיף א: מצוות הפרשת חלה ושיעורה

סעיף א: ^אמצות עשה להפריש תרומה מהעיסה וליתנה לכהן, שנאמר: ראשית עריסותיכם תרימו תרומה (במדבר טו, כ). וראשית זה אין לו שיעור מן התורה, אפילו הפריש כשעורה, פטר את העיסה. ^בוהעושה כל עיסתו חלה, לא עשה כלום, עד שישיר מקצת.

הלכות חלה – י"ד שכ"ב

ג. ומדברי סופרים מפרישין אחד מכ"ד מן העיסה. והנחתום העושה למכור בשוק, מפריש אחד ממ"ח. ואם נטמאה העיסה בשוגג או באונס, אף בעל הבית מפריש אחד ממ"ח.

איסור טבל מן העיסה, ושיעורה כלשהו מהתורה. (ב). ליתנה לכהן, ושיעורה לקיים מצות נתינה ויש לה שיעור מהתורה כדי נתינה, והוא אחד מכ"ד או ממ"ח.

ג. "אחד ממ"ח בעיסה"

ש"ך (ב): טעמו – עט"ז כ' - משום הפסד ממכרו הקילו בו. אבל הרמב"ם כ' - לפי שהנחתום עיסתו מרובה ויש בשיעור של אחד ממ"ח כדי מתנה. ובעל הבית מפריש אחד מכ"ד. כ"כ הברטנורה וכן מבואר בירושלמי, ומביאו ב"י לקמן ר"ס שכ"ח.

"ואם נטמאת... א' ממ"ח"

ש"ך (ג): הואיל ולשרפה עומדת. וכ' הב"י (שכ"ח) - שבזמן הזה דליכא טהרות וכל עיסה טמאה א"כ אף של בע"ה לעולם הוי א' ממ"ח וכ"כ הרשבא.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: כ' ר' יעקב בי רב שכיום שהחלה נשרפת סגי בכל שהוא. כ"כ המיב"ט, וכן המנהג. וכ"כ ברכ"י – ולא חששו לאריז"ל שפסק להפריש 1:48. וכ' כה"ח – כדאי שפעם בשנה תפריש 1:48.

כששורף החלה לא יניחה בתבנית וישרוף בתנור, לפי שהתבנית תאסר מבליעת טעם החלה, ולכן יעטוף החלה בנייר כסף ויניחה בתבנית לשריפה. או יעטוף בשקית ויניחה באשפה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הטור: כתיב (במדבר טו כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", שחייב כל אדם להפריש חלה מעיסתו וליתנה לכהן.

כ' הר"ש - אין לה שיעור מן התורה. כ"כ הרמב"ם שאין לה שיעור מן התורה אפילו הפריש כשעורה פטר את העיסה (והוא בספרי שלח פסקא קי).

ב. חלה (מ"ט): האומר 'כל' גרני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום עד שישיר מקצת. ומפרש טעמא בחולין (קלו): דכתיב בהו (שם) "ראשית" ששירה ניכרים (שישאר שיריים).

ג. חלה (ב, ז): שעור החלה אחד מעשרים וארבעה העושה עיסה לעצמו. ועושה למכור בשוק אחד מארבעים ושמנה. נטמאת עיסתה שוגגת אחד מארבעים ושמנה, נטמאת מזידה אחד מעשרים וארבעה כדי שלא יהא חוטא נשכר. כ"פ הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אין לה שיעור"

פת"ש (א): כ' בת' נו"ב תניינא (חי"ד סי' ר"א) - הפרשת חלה יש בו ב' עניינים: א). להפקיע

סעיף ב: חיוב חלה בזמן הזה

סעיף ב: א. אין חייבים בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר:

הלכות חלה – י"ד שכ"ב

והיה באכלכם מלחם הארץ (במדבר טו, יט) ^ב **ובזמן שכל ישראל שם שנאמר "בבואכם" (במדבר טו, יח) ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם. לפיכך חלה בזמן הזה אפילו בימי עזרא בארץ ישראל, אינה אלא מדבריהם (שהרי לא עלו כל ישראל עמו).**

אנא אדרבה אפילו למאן דאמר תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן דתניא אם נאמר כי תבואו, בבואכם - בביאת כולכם.

כ"פ הרמב"ם: אף בארץ אין חייבים אלא בזמן שכל ישראל עליה שנאמר "בבואכם" בביאת כולכם ולא בביאת מקצתכם. לפיכך חלה בזמן הזה אפילו בימי עזרא בארץ ישראל אינה אלא מדבריהם (כיון שהרוב לא עלו לארץ ישראל).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הטור: ואין חיוב זה אלא בארץ, דכתיב באכלכם מלחם הארץ. כ"כ הרמב"ם.

ב. כתובות (כה.): אמר רב הונא בריה דרבי יהושע - אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי ואמרי אפילו למאן דאמר תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא. ואמינא להו

סעיף ג: חיוב חלה בחוצה לארץ

סעיף ג: מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים, כדי שלא תשכח תורת חלה מישראל [בכורות כז.].

הקדמה לסעיף ד

חלות מכל עיסה, אחת נשרפת מחמת הטומאה, והשניה נאכל ע"י הכהן שלא תשכח תורת חלה.

ד. אף בא"י אין חיוב אלא בחבל שכבשו עולי בבל מימי עזרא, אבל שאר מקומות נוהגים להפריש שתי חלות, אלא שיש חילוק בניהם כמפורט כדלקמן:

א. אין חיוב חלה אלא בא"י, כשכל ישראל שם, שנאמר "בבואכם" ביאת כולכם.

ב. ברם חכמים תקנו שמפרישים חלה אף בחו"ל, כדי שלא תשכח תורת חלה מישראל.

ג. כיון שחז"ל גזרו שחו"ל טמאה בטומאת ארץ העמים, מפרישים שם שתי

סעיף ד: ג' דיני חלה בג' ארצות

סעיף ד: ג' דינים לחלה בשלש ארצות:

א. כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל עד כזיב (שהוא ארץ ישראל גמור והיא נאכלת לכהנים בטהרה – ש"ד), מפרישין בה חלה אחת, כשיעור, והיא נאכלת לכהנים (טהורים).
ב. ושאר ארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל, שהוא מכזיב ועד

הלכות חלה – י"ד שכ"ב

אמנה, מפרישין בה שתי חלות, הראשונה אחד ממ"ח והיא נשרפת, והשניה אין לה שיעור, ונותנים אותה לכהן לאכלה.

(ג). וכל הארץ מאמנה ולחוף, בין בסוריא בין בשאר ארצות, מפרישין שתי חלות, הראשונה אין לה שיעור, והיא נשרפת, והשניה, א' ממ"ח, ונאכלת, ומותרת לטמאים אפילו לזבים וזבות.

ב. ובזמן הזה, שאין עיסה טהורה, מפני טומאת המת, מפרישין חלה בכל ארץ ישראל, א' ממ"ח, ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה. ומכזיב ועד אמנה, מפרישין שנייה לכהן לאכילה, ואין לה שיעור, כשהיה הדבר מקודם [הרמב"ם ביכורים פ"ה ה"ט - יא].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. חלה (ד, ח): תנן רבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה מארץ (א). מארץ ישראל עד כזיב חלה אחת (וכהן אוכלה).

(ב). מכזיב עד הנהר ועד אמנון (הוא חבל שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל) שתי חלות: א' לאור (לשריפה, שדינה כחלת חו"ל שגזרו עליה טומאת ארץ העמים), ואחת לכהן. של אור (שהיא עיקר החלה) יש לה שיעור. ושל כהן (שהיא מדרבנו) אין לה שיעור.

(ג). מן הנהר ועד אמנון ולפנים (שלא כבשו לא עולי בבל ולא עולי מצרים) שתי חלות (ושניהם מדרבנו) א' לאור ואחת לכהן, של אור אין לה שיעור (שהרי היא מדרבנו) ושל כהן יש לה שיעור (א' ממ"ח. כיון ששניהם מדרבנו טוב להרבות לכהן שהיא נאכלת מאשר לשריפה - ירושלמי) וטבול יום אוכלה. רבי יוסי אומר אינו צריך טבילה. ואסורה לזבים ולזבות לנדות ולילדות.

פ' הרא"ש: מכזיב עד הנהר ועד אמנון - לפי שהמקום מקום טומאה שסמוך לארץ העמים ואין יכולים לשמור וחלותיהם טמאות, לכן מפרישים חלה (שהיא העיקר

מהתורה וצריך להפריש כשיעור) חלותיהן נשרפות, ותקנו להפריש עוד אחרת (מדרבנו ואין לה שיעור) ויאכלנה הכהן שלא תשתכח תורת חלה.

מנהר ועד אמנון ולפנים ב' חלות - אחת לאור ואחת לכהן (שניהם מדרבנו): של אור אין לה שיעור מפני שהיא נשרפת ושל כהן יש לה שיעור מפני שהיא נאכלת.

ב. כ' הטור: ובזמן הזה, שאין עיסה טהורה, מפני טומאת המת, מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל, א' ממ"ח, ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה.

וכתב בה"ג - שא"צ להפריש אחרת לכהן, וכ"כ הרמב"ם. אבל בשאר המקומות כתב שצריך להפריש שתיים כבראשונה. וי"א - כיון שאין חלה נאכלת בא"י גם בשאר המקומות אין צריך להפריש אלא אחת ולשורפה. והרא"ש כ' - שצריך להפריש שתיים בכל המקומות בין בארץ בין בח"ל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. (ב). מכזיב עד אמנה"

ש"ך (י): והיא קרובה לארץ העמים ואין יכולין לשמור עצמן ופירותיהן בטהרה וחלותיהן טמאות וטעונים שרפה, ולכן מפרישין ב' חלות:

הלכות חלה – יר"ד שכ"ב

ב. "ובזמן הזה... ושורפין אותה"

ש"ך (ח): כ' מהרי"ל – ושורפים אותה במדורה בפ"ע, שלא תבוא לידי הנאת ישראל טרם כליא איסוריה. כ"כ מהרי"ו.

פת"ש (ב) בשם ברכ"י: אשה שהפרישה חלתה ובא עוף ואכל החלה: בזמן שהיו נותנין החלה לכהן היתה חייבת באחריותו, אבל בזה"ז דלשריפה אזלא א"צ להפריש שנית.

א' שהיא מהתורה צריך להפריש כשיעור ולפי שהיא טמאה נשרפת, והשניה תקנו רבנן כדי שלא תשתכח תורת חלה הלכך אין לה שיעור.

(ג). "וכל הארץ מאמנה ולחוץ"

ש"ך (ז): שאינו שייך לא"י כלל ושניהם מדרבנן ותקנו ג"כ להפריש ב' חלות, א' נשרפת אין לה שיעור, והשניה אחד ממ"ח כיון שהיא נאכלת לכהנים ומותרת לטמאים כיון שאינה אלא מדרבנן לגמרי.

סעיף ה: חלת חו"ל לכהן שטבל לקריו

סעיף ה: ^א חלת חוצה לארץ, אף על פי שהיא טמאה, הואיל ועיקר חיובה

מדבריהם, אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו, והם בעלי קריים וזבים וזבות ונדות ויולדות. אבל שאר הטמאים במגע הטומאות, אפילו טמאי מת, מותרים לאכלה.

לפיכך, בין בסוריא בין בחוצה לארץ, אם רצה להפריש חלה אחת, מפריש אחד ממ"ח ונאכלת לקטן שעדיין לא ראה קרי, או לקטנה שעדיין לא ראתה נדה, ואינו צריך להפריש שנייה. וכן אם היה שם כהן גדול שטבל משכבת זרעו או מזיבתו, אף על פי שלא העריב שמשו (וי"א שצריך הערב שמש) (הר"ן פ' אלו עוברין), הרי זה מותר לאכול חלה הראשונה, ואינו צריך להפריש שניה בחוצה לארץ.

ב. הגה: וי"א כיון שאין חלה נאכלת בזמן הזה בארץ ישראל, גם בשאר מקומות אין לריכין להפריש רק חלה אחת, ולשרפה (טור בשם י"א ושאר פוסקים). וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו, שאין מפרישין רק חלה אחת בלא שיעור, ושורפין אותה כמו שהיו עושין כשפרישין שתי חלות, שחלת האור לא היה לה שיעור. ומ"מ נוהגין ליטול כזית (מהרי"ל).

ג. והאוכל חלה, אפילו בחוצה לארץ, מצדד תחלה על המין שרואה לאכול (מזונות או המציא), ואח"כ מצדד: 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו' לאכול תרומה' (כל בו והוא מל' הרמב"ם סוף הלכות תרומה).

ד. וי"א כששורפין החלה עושין לה היסק בפני עצמה, דישראל אסור ליהנות ממנה (מהרי"ק וכן הוא בתוספות). ונוהגין להשליכה לתנור קודם שאופין הפת.

^א בכורות (כז): אין תורמת חו"ל אסורה אלא למי שהטומאה יוצאת מגופו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הלכות חלה – י"ד שכ"ב

ב. **"רק חלה אחת"**

ש"ך (ט): כיון שבשאר טומאות מותר לכהן לאכול חלה, לכן קטן וקטנה שאין עליהם טומאה מגופם אף על פי שלא נזהרו מטומאת מת אוכלין אותה וא"צ להפריש אחרת. אבל כשאין קטן או גדול שטבל מפריש אחת לאור ואין לה שיעור ואחת לכהן ויש לה שיעור, ומותרים לאכלה בטומאה לזבים וזבות ולנדות ולילדות.

אבל לפי הי"א שהביא הרמ"א - בכל ענין אין מפרישין האידנא רק חלה אחת אף שאין כהן טהור. לפי שצריך לשמרה מזרים וגם פעמים שנותנין אותם בקערה במרק רותח ועתה אסור זר לאכלה בקערה. משמע שאף שיש כהן טהור מפרישים רק אחת לשריפה. כ"כ רש"ל - משום דלא מחזקינן בזה"ז בכהן ודאי ואין אנו יודעין איזה כהן אמיתי.

פסק הרמב"ם (ה, י, י"א): חלת חוצה לארץ, אף על פי שהיא טמאה, הואיל ועיקר חיובה מדבריהם, אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו...

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**א. **"חלת חו"ל"**

ט"ז (ג): היינו מה שזכר בסעיף ד' וכל הארץ מאמנה ולחוץ כו' כי אין חילוק בין ח"ל הסמוכה לא"י לרחוקה לדעת הרמב"ם. הרב יעקב יוסף צ"ל: בימנו בחו"ל כהן שטבל לקריו אוכל חלה, ואף מברך. וכן נהגו בזרבה. מכל מקום המהרי"ו כ' שלא לאכול אף בחו"ל, וכן נהגו חלק מהאשכנזים, וטעמו שמא אינו כהן, מכל מקום הרמ"א חולק, יש חזקת כהן.

סימן שכג: חלה דרבנן היאך ניתנת ונאכלת ודין

תערובתה בזולין, ובו סעיף אחד

סעיף א: מצוות הפרשת חלה ושיעורה

סעיף א ^א: **חלת חוצה לארץ שמוותרת לכהן טהור מקרי** (שכבת זרע), **רשאי לאכלה עם זר על שלחן אחד, לפי שאינה מדמעת** (פירוש ענין דמוע הוא תרומה שנפלה בחולין). **ואפילו נתערבה שוה בשוה** (מותרת לזר).
^בהגה: ויש חולקין, וסבירא להו לאוסרת תערובתה עד מאה ואחד, אם הוא במינה, ושלל במינה עד ס' (כמו בחלה דאורייתא). (טור בשם ר"י וספר התרומה ורא"ש ורוקח ומהרי"ו ור' שמשון).

^ג ואם חזרה ונתערבה בעיסה, ואין ק"ח לבטל, אם לא חכל העיסה ישאל לחכם עליה ויתיר לו כנדר, דנשאלין על ההקדשות, ויחזור ויטול חלה אחרת (תשובת מיימוני סוף הלכות זרעים וב"ה בשם א"ח)...

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "חלת חו"ל... לאוכלה עם זר"

ש"ך (א): דוקא חלת חו"ל שעיקרה אינו אלא מדרבנן אבל חלת א"י אפ"י בזמן הזה אף על פי שאינה אלא מדרבנן כיון דעיקרא מדאורייתא אינו בכלל זה (כדמפרש ואזיל). ודוקא בחלת חו"ל הקילו בכך אבל בשאר איסורים דדבריהם לעולם צריך ס'. הרב יעקב יוסף זצ"ל – בחלת חו"ל יש עוד קולא, שיכולים תחילה לאוכל ואח"כ להפריש, לכן אם שכחו להפריש חלה מע"ש ונזכרו בשבת, יאכלו וישאירו למ"ש ואז יפרישו החלה.

"אינה מדמעת"

ש"ך (ב): נראה שדוקא בחלה כיון דלחם הוא שכיח ביה תערובות להכי אי לאו דאינה מדמעת הוה גזרינן, אבל בשאר איסורים לא חיישינן שמא יתערבו (וכמ"ש בסימן פ"ח).

ב. "אוסרת תערובתה עד 101"

ש"ך (ד): כ' בסה"ת - צריך ליזהר בה שלא יאכלנה כהן בקערה במרק רותח שלא יאסר הזר מלאכול באותה קערה. כ' הב"ח - ולפ"ז צריך ליזהר כשנפלה חלה בתבשיל ואין בקדירה כדי לבטל החלה ימכור התבשיל או ינתן לכהן. והט"ז - חולק על הב"ח, דכבר נתבאר דאין אנו נותנין חלה עכשיו לכהן. ומה שהחמירו בזה לא ידעתי למה לא נסמוך להקל במילתא דרבנן לבטל ברוב. הרב יעקב יוסף זצ"ל: חלת חו"ל בטלה ברוב, אבל חלת א"י צריכה 101.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. תערובת חלה לזר

חלה (ד, ח): חלת חוצה לארץ נאכלת עם הזר על השלחן. ואיתמר בירושלמי - הורה רבי אבהו בבצרה שהיא צריכה רוב. אמר רבי יונה מלמד שהיא עולה בפחות מק' ואינה נאסרת. א"ר זעירא מתניתין אמרה אפילו אחד באחד (שוה בשוה, דתנינן ונאכלת עם הזר על השלחן). וכדאמר שמואל תרומת חו"ל בטלה ברוב.

● כ"כ הרמב"ם – מותר לאכלה עם הזר על שלחן א' לפי שאינה מדמעת ואפילו נתערבה שוה בשוה, דס"ל כרבי זעירא, כ"פ הסמ"ג. כ"כ רש"י שאין צריך מאה ואחד לבטלה. כ"פ שו"ע.

● והרשב"א כ' – מותר לזר דוקא כשישי רוב חולין אבל שוה בשוה לא.

● ב"ר"י – חולק, ומ"ש שמואל תרומת חוצה לארץ בטלה ברוב, להתירה לכהן טמא קאמר ולא כמ"ש רש"י להתירה לזר. כ"כ התוס', סה"ת. כ"ד ב"י בדעת הרא"ש. אך מעדני המלך כ' שדעת הרא"ש כהרמב"ם, והש"ך השיג עליו.

^ג כתב הרמב"ם: המפריש תרומה ומעשרות וניחם עליהם הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו כדרך שמתירים לו שאר נדרים. ויחזור ויטול חלה אחרת. כ"כ בדק הבית בסימן שכ"ד בשם אר"ח.

שנתערבה בעיסה ולא קאמר בעיסתה.

"אם לא אכל העיסה"

ש"ך (ו): כ' ד"מ – טעמו, כשהעיסה קיימת יכול להשאל וליטול חלה אחרת במקומה, אבל אם כבר נאכל כל העיסה א"א לשאול עליה, דאם ישאל תחזור העיסה לטבל ונמצא אכל טבל.

ואף עכשיו כשלא ישאל עליה נמצא אכל למפרע חלה שאסורה לזרים, מ"מ כיון דלהרבה פוסקים בטלה ברוב שרי, אבל טבל אסור.

"ישראל לחכם"

והט"ז (א): חולק, לא מהני להישאל לחכם שיתיר, שרק בנדירים שיש מצווה להתיר מהני, אבל בתערובת לא מהני התיר חכם (ועיין שם שהאריך להביא ראיות לדבר).

ופת"ש (ג) – הביא אחרונים שחלקו על הט"ז, דמהני להשאל, מכל מקום אם מכיר החלה צריך להוציא מהתערובת, אם אינו ניכר מ"מ ראוי להחמיר להרים כשיעור חלה מהתבשיל ולשרפה.

"דנשאלין על הקדשות"

ש"ך (ח): כדלעיל (רנ"ח), וכן על תרומות ומעשרות כדלקמן (של"א-מ"ח). ואם כן לא עדיף הפרשתו זו שאמר תהא חלה מגדר, ויתיר לו מה שאמר שתהא חלה ויתחזר ויטול אחרת.

אם הפריש חלה ונפלה חזרה לעיסה ואין 101 יש שני תקנות:

(א). ישאל לג' חכמים ויתירו לו מה שאמר "ה"ז תרומת חלה", כמו בהתרת נדר. כ"כ ס"ה הגמ"י והרמ"א. (לאפוקי הט"ז – שחולק, ל"ד לנדר). ותפריש חלה מחדש. אך יש בעיה האם תברך שוב! ועדיף שבעלה יפריש ויברך.

(ב). תלוש עוד עיסה ותצרף לעיסה הקודמת כדי שהיה פי 101 מהחלה שהפרישה ויהיה מותר. מכל מקום גם בזה יש חולקים.

ג.

"חזרה ונתערבה בעיסה"

ש"ך (ה): כ' ד"מ בשם מהרי"ו – עיסה שנתבשלה ולא ניטל ממנה החלה דיש ליטול עדיין, ויטול מעט, שיהא בשאר העיסה ק"א נגד החלה ולא יהא נאסר העיסה מן החלה.

וצ"ע דהא אמרינן חלת חו"ל אוכל ואח"כ מפריש ולא מחלקינן בין היה ק"א בפת נגד החלה או לא. ולכן בחלת חו"ל כיון שהוא מדרבנן לא מחמירינן שתאסר למפרע אלא דוקא מכאן ולהבא, אף לר"י לא נאסר אלא אחר שהופרשה.

פת"ש (ב): כ' בשאילת יעב"ץ (א, קל"ה), דוקא שנפלה לעיסת אחרת אפשר להישאל, אבל חזרה לעיסה שלה אינה בטילה דהדרא לטיבלא, כן משמע מלשון הרמ"א שכ'.

סעיף א 2: ומותר לבטלה ברוב ואוכלה בימי טומאתו.^א

^ב. ויכולין ליתנה לכהן עם הארץ. ואין בה משום כהן המסייע במתנותיו, שהוא אסור.

^ג. ואם רצה לאכול תחלה ואחר כך יפריש החלה, בחלת חו"ל מותר, מפני שאין עיקרה אלא מדבריהם.

^ד. הנה: ולריך לשייר מעט יותר משיעור חלה שמפריש, כדי שיהא שיריים צנעה שמפריש (ב"י בשם הרא"ש וסמ"ג והר"ן).

ודוקא לעיסה שנתחייב עם חלה זו יכול לפטור שלא מן המוקף, אצל עיסה שנילושה בפני

הלכות חלה – י"ד שכ"ג

ענמה, אין מפרישין חלה מעיסה אחרת שלא מן המוקף (דאין מפרישין חלה מעיסה אחרת שלא מן המוקף אלא צריך להקיפן יחד - ש"ך), (ב"י בשם סמ"ק וכל בו)...

כ' הרא"ש: ומיהו מוקף ודאי לא בעינן מדשרינן אוכל והולך ואחר כך מפריש, כ"כ סמ"ג. וכ' סמ"ג - דהא דאמרינן אוכל והולך ואחר כך מפריש זהו כשנתחייבה כל העיסה ביחד כשנלושה ביחד, אבל במצות שכל אחת נתחייבה בחלה לבדה סברא הוא שלא יועיל בלא הקפה לפטור את כולן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לבטלה ברוב לאכול בימי טומאתו"

ש"ך (ט): אף החולקים מודים שמותר לבטלה ברוב לאכל בימי טומאתו, ורק לאכלה זר הוא דצריך ק"א. וכ"ה באשר"י וטור ופוסקים בהדיא.

וכ' עוד הש"ך (י) – דוקא לבטלה ברוב ולא שוה בשוה, אף שלעיל כשנתערבה התיר אף שוה בשוה? שאני התם דהוי דיעבד, אבל לכתחילה צריך רוב. כן תירץ ב"י לדעת רמב"ם.

ואינו מוכרח דדוקא בתרומה כ' הרמב"ם דמבטלה ברוב אבל בחלת חו"ל י"ל דסגי שוה בשוה. כ"מ מהטור בדעת הרמב"ם. ולפי זה לאכלה לזרים אין לערבה לכתחילה לבטלה אפי' ברוב.

ב. "ואין בה משום כהן המסייע"

ש"ך (יא): ואף דבעלמא קי"ל דאסור לכהן לסייע על הגרנות, בחלת חו"ל הקילו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. בכורות (כז:): אמר שמואל תרומת חוצה לארץ בטלה ברוב. רבה מבטלה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו.

מבטלה ברוב

רמב"ן כ' – דה"ד שכבר נתערבה ברוב, אבל אסור לבטל איסור לכתחילה.

✓ אבל לרשב"א - משמע דאפילו לכתחילה נוטל ומבטל. כ"ד הרמב"ם (י"ג מהלכות תרומות ה"א) - תרומת חוצה לארץ מותר לבטלה ברוב ואוכלה בימי טומאתו.

ב. שם: מן הנהר ואמנון ולפנים... ניתנת לכל כהן, ומפרש בירושלמי שניתנת בין לכהן חבר בין לכהן עם הארץ. ובבכורות (כז:): אמר רבא תרומת חוצה לארץ (כיון שהיא דרבנן) אין בה משום כהן המסייע בבית הגרנות.

ג. ביצה (ט): אמר שמואל חלת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש. כ"פ שו"ע.

ופרש"י אוכל כל הפת ומשייר בה כדי חלה ומפרישה באחרונה.

ד. והרא"ש כ' - שצריך לשייר יותר מכדי חלה כדי להפריש עליו חלה משום דבעינן ראשית ששיריה ניכרים. כ"כ הרמב"ם. כ"פ הרמ"א.

סעיף א 3: **אבל חלת ארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש. ואינה ניטלת אלא**

מן המוקף (פי' ממה שהוא קרוב וסמוך), **כתרומה** [חלה ב, ח]. ואינה ניטלת מן הטהור על **הטמא לכתחילה** [חלה א, ט]. **וכל שבתרומה לא יתרום ואם תרום אינה תרומה, כך**

בחלה. וכל שבתרומה לא יתרום מזה על זה, כך בחלה. וכל שאינו אוכל תרומה אינו אוכל חלה. וכל האוכל תרומה אוכל חלה [שם].

שאינה אלא מדרבנן אינה בכלל הזה
דכיון דעיקרה דאורייתא אינה נאכלת עד
שיפריש.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

א. ב"י: דוקא חלת חו"ל שעיקרה מדרבנן
אבל חלת ארץ ישראל אף בזמן הזה שי"א

סימן שכ"ד: שיעור זזיוב וזלה ומינים המצטרפים,

ודין פת פטור שנתערב בזזיוב, ובו י"ד סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף ט: העושה עיסה מחיטים ואורז..... 61	סעיף א: שיעור חלה..... 55
סעיף י: נתן שאור של חיטים לעיסת אורז..... 62	סעיף ב: איזה מינים מצטרפים לחיוב חלה.. 56
סעיף יא: נתן שאור שחייב בחלה בעיסה	סעיף ג: צירוף סובין ומורסן לשיעור חלה... 59
הפטורה..... 62	סעיף ד: קב חיתין מימין וקב שעורים
סעיף יב: נתערב פת שהפריש ממנה חלה	משמאל וקב כוסמין באמצע..... 59
בפת שלא הפירש ממנו חלה..... 63	סעיף ה: אם היה בכל אחד רק חצי קב..... 60
סעיף יג: עיסה שאין בה שיעור ותפחה בשעת	סעיף ו: קב משני הצדדים וקב שפטור מחלה
אפייה..... 64	באמצע..... 60
סעיף יד: אסור לעשות עיסה קטנה להפקיעה	סעיף ז: היה בניהם קב שאינו מצטרף עמהם 60
מחיוב חלה..... 64	סעיף זז: קב חדש וקב ישן..... 61

סעיף א: שיעור חלה

סעיף א: א. אין חייב בחלה אלא חמשת מיני תבואה.

ב. ואין חייב אלא חמשת רבעים. ומדה שמחזיק מ"ג ביצים וחומש ביצה, ג. ממלאים אותו קמח, ואותו קמח הוא שיעור חלה. וכשממלאים המדה קמח, תהיה מחוקה

ולא גדושה.

^דוהיאך ישערו לדעת שהיא מחזקת מ"ג ביצים וחומש, נתבאר בטור א"ח (ועיין בא"ח סי' תנ"ו) – כלי המחזיק עקר אלצעות על עקר אלצעות, דרום שלש אלצעות ותשיעיות אלצע בקרוב, הוא שיעור החלה. וכן מדה שיש בה ז' אלצעות פחות ב' תשיעיות אלצע (על ז' פחות ב' תשיעיות אלצע), דרום ז' אלצעות פחות ב' תשיעיות אלצע, הוא העומר. וכל האלצעות אלו הם רוחב גודל כל יד (רמב"ם פרק ו' דביכורים).

^הומשקל חמשת רבעים קמח הוא תק"כ דרה"ם מקמח חטים שבמצרים.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^ברמב"ם: ומשקל חמשת רבעים קמח הוא תק"כ (520) דרה"ם מקמח חטים שבמצרים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"תק"כ דרה"ם"

▪ לפי הגר"ע יוסף זצ"ל – כל דרהם הוא כ 3 גרם, נמצא תק"כ דרה"ם = 1560 גרם ואז יש חיוב חלה בברכה. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל. וכן המנהג.

▪ ולפי בן א"ח – שיעור חלה 777 דרה"ם = 2331 גרם (שכל ביצה שיעורה 19 דרה"ם). כ"פ בקול אליהו שמ - 1666 גרם יפריש בלא ברכה, ורק ביותר מ 2400 יפרש בברכה (לפי שחשבון 43.2 ביצים במים הוא 2400 גרם).

▪ הצ"ח – היום התקטנו המידות, ושיעור מג' ביצים הוא הוא פ"ו ביצים של ימינו (כפול, יותר מ 3 ק"ג) ופחות מכן יפריש בלא ברכה. כ"כ פת"ש (א). כ"ד החזון איש.

^אחלה (א, א): חמשה דברים חייבים בחלה: החטים והשעורים והכוסמין ושיבולת שועל ושיפון, הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה.

^בחלה (ב, ו): חמשת רבעים קמח חייבים בחלה, הם ושארין וסובין ומורסנן (כולם מצטרפים לשיעור חלה). פרש"י: ה' רבעי לוג ציפוריים שהם ז' ועוד מדבריות שהוא שיעור העומר. הקדמה: עומר = $\frac{1}{10}$ האיפה. איפה = 3 סאים, סאה = 6 קבים קב = 4 לוגים, לוג = 6 ביצים. נמצא איפה = 432 ביצים. עומר שהוא עשירית האיפה הוא 43.2 ביצים. וכ"ה ברמב"ם.

^גב"י: מהרמב"ם משמע שצריך ה' רבעים מקמח ולא מתבואה, כ"מ מהרשב"א. והרא"ש - דס"ל משערין לפי התבואה כמו העומר. וצריך שתהיה מחוקה ולא גדושה.

סעיף ב: איזה מינים מצטרפים לחיוב חלה

סעיף ב חלק 1: ^אחמשת מיני תבואה מצטרפין (כיון דשם חיוב חלה על כולן - ש"ד), שאם אין בעיסה אלא חמשת רבעים מחמשתן, מצטרפין. בד"א, כשערבן קמח.

ב. אבל אם לש כל אחד לבדו, ואין בו כשיעור, ומדבקו למין אחר, אין מצטרפין אלא בזה הסדר: החטים אין מצטרפין אלא עם הכוסמין, והכוסמין מצטרפין עם כל אחד ואחד. השעורים מצטרפים עם הכל חוץ מעם החטים. שיפון מצטרף עם שעורים וכוסמין, ולא עם שכולת שועל וחטים. שכולת שועל מצטרף עם שעורים וכוסמים, ולא עם חטים ושיפון. ולהרמב"ם, כוסמין ושכולת שועל ושיפון מצטרפים...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. חלה (א, א): ה' דברים חייבים בחלה החטין והשעורין והכוסמין ושיבולת שועל ושיפון הרי אלו חייבים בחלה ובמעשרות ומצטרפין זה עם זה. והרי במנחות (ע): תנא כוסמין מין חטים שכולת שועל ושיפון מין שעורים (שאינם מצטרפים זה עם זה)? ומשני בירושלמי - רבי יוסי אמר: כאן בנשוק שעשה כל עיסה בפ"ע והדביקן זה לזה לא מצטרפים אלא לפי הסדר כדלקמן, וכאן בבלול (שעשה מקמח של כמה מינים ובלולים יפה מצטרפים).

ב. חלה (ד, ב): (כשמערבב עיסות) - החטין אינן מצטרפין עם הכל אלא עם הכוסמין השעורין מצטרפין עם הכל חוץ מהחטים. רבי יוחנן בן נורי אומר שאר מינים מצטרפים זה עם זה.

וב"י ע"פ הברייתא: כוסמין אף מין חטין ושיבולת שועל ושיפון מין שעורים דוקא.

סיכום הרא"ש: כשאין שיעור בכל אחד מצטרפין על ידי נשיכה, בסדר הזה: חטין וכוסמין מצטרפין, ושעורין מצטרפים עם הכל חוץ מן החטין וכן כוסמין, ושיפון ושבולת שועל מצטרפין דכולהו בני בקתא דשעורים נינהו וכי היכי דעל ידי נשיכת שעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החטין כך אינן נמי מצטרפין עם הכל חוץ

מן החטים ומיהו בירושלמי קאמר דלרבנן דפליגי על רבי יוחנן לא מצטרפי שיפון ושיבולת שועל.

ראה טבלת סיכום בסוף הסעיף.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א "כשערבן קמח"

ש"ך (ז): ולש אותן יחד דכיון שעירבן יחד כל הקמח נראה שזה כאלו הוא ממין אחד. ט"ז (ב): כשערבן קמח - ה"ה אם עשה מכל אחת עיסה בפני עצמה ועירב העיסות עד שנעשו גוף אחד (ולא רק שנשכו זה בזה) מצטרפין כשאין בכל אחד כשיעור, ומ"ש בירושלמי שעיסות לא מצטרפים ה"ד בדיבוק על ידי נשיכה, אבל אם עירבן עד שנעשו לאחד הוה בלול ומצטרפים. וגם מ"ש רמ"א בסמוך עירב קב מעיסה מיירי בדרך נשיכה בעלמא ולא בעירוב ממש דהו כמו קמח.

"שיבולת שועל"

הרב יעקב יוסף זצ"ל: יש ספק מה הוא שיבולת שועל, האם שיבולת שועל שלנו הוא ה' מינם, שי"א שהוא מיני קטניות. ולכן אם עירב בעיסה שיבולת שועל והשלים השיעור, יפרש חלה בלא ברכה. חולי צליאק שאסורים בקמח חיטה ואוכלים פת או עוגות מקמח שיבולת שועל יברכו שהכל, וברכה אחרונה לא יברכו כלום.

סעיף ב חלק 2: ^{א.} ואם לש כל מין ומין לבדו, ויש בו כשיעור, ורוצה להפריש ממין זה על זה, אין מפרישין אלא על מינו. כיצד, אין מפרישין חטים על שום אחד מהם, ולא משום אחד מהם עליהם. וכוסמין ושיפון מפרישין מזה על זה, וכן שבולת שועל ושעורים מפרישים מזה על זה.

^{ב.} הגה: עירב קב מעיסה עם קב אחר מעיסה שאינו מינו, וחלקו אח"כ והוסיף על כל אחד רובע הקב ממינו, חייב בחלה כיון שלא נלטרפו כשהיו מעורבים. אבל אם עירב קב קמח עם קב קמח ממין אחר על דעת לחלקו (וחלקם) והוסיף על כל אחד רובע הקב ממינו, פטור (כיון שכבר נצטרפו תחילה והיה חיוב חלה) [טור].

הרבה יותר מינים מצטרפים (חטים עם כוסמים, וכוסמים עם כולם וכן השאר), ואילו כשיש בכל עיסה שיעור יש פחות צירופים (חטים עם כוסמים ולא כוסמים עם שבולת שועל ולא עם שעורים וכן שעורים ושבולת שועל עם שיפון נמי לא)?

נראה טעמו דלענין הצטרף להתחייב בחלה (כיון שבכל א' שיעור חלה) כל שהעיסות דומות מצטרפות וחייב בחלה אף על פי שאינם מין א'. אבל לענין לפטור מן החלה (דהיינו כשיש בכל אחד שיעור חיוב חלה ורוצה לפטור זה ולהפריש עליו ממין אחר) אמרינן כיון דתרומה קרייה רחמנא הוי דומיא דתרומה שאין מפרישין ממין על שאינו מינו אף על גב דהעיסות דומות. כ"כ כיו"ב הט"ז.

ב. "חייב בחלה"

ש"ך (ט): טעמו כיון שלא נצטרפו כשהיו מעורבים לא היה להם שעת חובה, ועכשיו אחר שחלקו הוסיף כל אחד רובע הקב ממנו ואיכא ה' רביעיות לכל א' ואחד ממין אחד נתחייבה בכל אחד ואחד להפריש חלה.

"פטור"

ש"ך (י): כיון דבאו לידי חובה פעם אחת ונפטרו כשחולקים, שוב אין חוזרין לידי חיוב חלה בהוסיף על כל אחד רובע הקב כדלקמן

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^{א.} הקשו התוס' והרא"ש: בנשוך היאך מפרישין חלה מזה על זה והא תנן בתרומות (פ"ב) - כל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה על זה, ותנן (בכלאים) החטין והכוסמין כלאים זה בזה וכן שעורין וכוסמין וכן שעורים ושיפון? וי"ל דגבי חלה תלוי הטעם לפי שעיסותיהם דומות זו לזו כדאיתא בירושלמי (פ"ד ה"ב).

ועי"ל - כשיש לכל אחד שיעור אין מפרישין ממין על שאינו מינו כדרך שאין תורמין ממין על שאינו מינו.

✓ כ"פ הטור - ואם לש כל מין ומין לבדו ויש בו כשיעור ורוצה להפריש ממין זה על זה אין מפרישין אלא על מינו כיצד אין מפרישין מחטין על שום אחד מהם ולא משום אחד מהם עליהן וכוסמין ושיפון מפרישין מזה על זה וכן שיבולת שועל ושעורים מפרישין מזה על זה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

^{א.} "וכוסמין ושיפון מפרישין וכו'"

ש"ך (ח): וכן שעורים וכוסמין ושיפון מפרישים מזה על זה דמין אחד הם. קשה שבעיסות שאין בהם שיעור שמדבקן,

תרומות ומעשרות

סימן של"א: דין נתינתם באיזה מקום, וכיצד הכהן

מקבלם, ואם הם דאורייתא או דרבנן, ובו קמו סעיפים

הקדמה: חיוב תר"מ

לעשר מדרבנן רק בשטחים שכבשו עולי בבל, אבל בשטחים שכבשו עולי מצרים פטור לגמרי, אבל פירות חייב מדרבנן אף בשטחים שכבשו עולי מצריים. ישנה מחלוקת רש"י ורב סעדיה גאון עד היכן הגבול הדרומי. מהו נחל מצרים שבפסוק: "א שהוא ואדי אל עריש, וי"א שהוא הנילוס שבמצרים. ולפ"ז אילת יש מחלוקת האם חייב בתר"מ. אם הגבול הוא ואדי אל אריש אילת נקראת חו"ל.

ישנה מחלוקת על מה יש חיוב תר"מ (בבית ראשון):
י"א – שרק דגן תירוש ויצהר מדאורייתא, והשאר מדרבנן.
וי"א – שרק ז' המינים דאורייתא והשאר מדרבנן
וי"א – שהכל דאורייתא (תוס').
וה"מ הזמן שרוב ישראל על אדמתם, אבל בימינו הכל דרבנן, כ"פ מרן (ב). וירקות אף בזמן שרוב ישראל על אדמתם דרבנן.
פסק הרב יעקב יוסף זצ"ל: ירקות חייב

סעיף א: חיוב תר"מ בחו"ל

סעיף א: א. התרומות ומעשרות אינם נוהגים מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית.

ב. ונביאים (שהיו בזמן החורבן וגלו אתם לבבל) **התקינו שיהיו נוהגים אפילו בארץ שנער** (היא בבל), **מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכים ושבים שם.**
וחכמים הראשונים (הם החכמים שהיו אחר דור עזרא – רמב"ם בפירוש המשניות ידיים ד, ג) **התקינו שיהיו נוהגים אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהם סביבות לארץ ישראל** (וגבולן נוגע בגבול א"י ולכן גזרו על פירותיהן, דלא ליתי לאחלופי בפירות א"י).

ג. סוריא, הקונה בה שדה חייבת בתרומות ומעשרות מדברי סופרים. ושאר

הלכות תר"מ – י"ד של"א

הארצות - אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן (רמב"ם תרומות א, א).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

תו"מ בארץ ובחול

^{א.} חולין (קלו): אמר רבא: תרומה – בארץ ישראל אין, בחוצה לארץ לא (לפי שכל מצוות התלויות בארץ בחו"ל פטורות).

בכורים (ב, ג): ... תרומה המעשר אוסרין את הגורן ויש להם שיעור ונוהגים (בארץ ישראל) בכל הפירות בפני הבית ושלא בפני הבית ... מה שאין כן בביכורים.

^{ב.} מסכת (ד, ג): הגמרא מנסה להוכיח איזה מעשר נוהג בשביעית בעמון ומואב ממה שנוהג בבבל. משמע פשוט שבבל נוהג תו"מ.

(שם): בו ביום אמרו עמון ומואב מה הן בשביעית, גזר ר"ט מעשר עני וגזר ר"א בן עזריה מעשר שני. משמע שלכו"ע נוהג בהם תו"מ, והשאלה בשביעית מה נוהג בהם. וכן הדין במצרים.

דין סוריא

^{ג.} דמאי (ו, יד): המוכר פירות בסוריא... ואם ידוע שיש לו שדה אחד בסוריא חייב לעשר.

תוס' (קידושין לו): גזרו על חלה בכל מקום אבל על תרומה לא גזרו במקומות הרחוקים מא"י, אלא דוקא אעירות הסמוכות לארץ. והיינו טעמא דגזרו על החלה בכל מקום טפי מתרומה ומעשר, לפי שהחלה דומה יותר לחובת הגוף שהרי החיוב בא ע"י גלגול עיסה שהאדם עושה והלכך דין הוא שינהוג בכ"מ אפילו בחו"ל, אבל תרומה ומעשר אינן מוטלות אלא על

מי שיש לו קרקע ודמי טפי לחובת הארץ.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אלא בארץ"

ש"ך (א): שכל מצווה שהיא חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ.

"בין שלא בפני הבית"

רדב"ז ור"י קורקוס: מה שלא נהג בבית שני אלא מדרבנן (כמ"ש הרמב"ם הלכה כו), הטעם כיון שלא עלו כל יושביה, אבל אם היו עולים היה נוהג דאורייתא אף לפני בניין המקדש.

^{ב.} **"מפני שארץ שנער סמוכה לארץ"**

ישראל

תוס': גזרו עליה שלא יבואו להקל במעשר של א"י ואף על גב דעל שאר הסמוכות לא גזרו הנביאים כאן שרוב ישראל היו הולכין ושבין לבבל.

"סביבות ארץ ארץ"

• לפי הרמב"ם – דוקא ד' ארצות אלו: שנער, מצרים, עמון ומואב, לפי שנתיישבו שם הרבה ישראל בזמן התקנה. אבל על שאר הארצות אף על גב שסמוכות ממש כיון שלא נתיישבו שם לא תיקנו. כ"כ סמ"ג וכו"נ ברמב"ן, ורשב"א, ברבא"ד ועוד.

• אבל דעת רוב הפוסקים – שכל המקומות הסמוכים לא"י גזרו עליהן. כ"כ תוס', ר"ש, רא"ש, ר"ן, עיטור, ועוד הרבה פוסקים.

"בסוריא"

ש"ך (ג): לשון הרמב"ם – סוריא יש דברים שהיא בהן כארץ ישראל ויש דברים שהיא כחו"ל. וכ' ביאור הגר"א – שדווקא הקונה אבל

לא משל גוי.

סעיף ב: חיוב תו"מ בזמן הזה

סעיף ב: א. בזמן הזה, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא - אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה, אלא מדבריהם. מפני שנאמר: "כי תבואו" משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן, כמו שהיתה בימי עזרא (שעלו מעטים), [רמב"ם תרומות א, כו].

ב. הגה: ויט חולקין, וסבירא להו לחייבין עכשיו צא"ח ישראל בתרומות ומעשרות מדאורייתא, אך לא נהגו כן (טור בשם ר"י).

א. "אין חיוב... מן התורה"

ש"ך (ג): בכל מקום שהזכירו הרמב"ם והמחבר חיוב מן התורה היינו בזמן שהיו ישראלים כולם ביחד על אדמתן ולא בזמן הזה.

"משמע ביאת כולכם"

רמב"ם (א, כו): ... יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם בתרומה.

וביאר הרמב"ם (פיה"מ תרומות פ"א מ"ה) - אף על גב דמעשר לא הוקש לחלה, מ"מ תרומות ומעשרות הוקשו זה לזה והן ענין אחד,

ב. "ויט חולקים... דאורייתא"

והחזו"א (שביעית סי' ט' סק"ח): אנו סומכין על הפוסקים דבזה"ז תו"מ מדרבנן.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: חיוב תו"מ בימנו: בפרות חייב מדרבנן אף במקום שלא כבשו עולי בבל (עכו וצפונה, אשקלון ודרומה), ירקות חייב מדרבנן רק במקום שכבשו עולי בבל. כשיש ספק מהיכן הירקות יפריש בלא ברכה, אא"כ יש ספק נוסף שמא הם מהגוי שאז פטור (מס"ס בדרבנן: שמא באו מעכו וצפונה, ושמא הם של הגוי - רדב"ז)

❖ שורשי הלכה (המקורות)

תו"מ בזמן הזה

• **א.** רמב"ם (א, כו) - תו"מ בזמן הזה מדרבנן, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה, אלא מדבריהם. מפני שנאמר: כי תבואו משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן (כתובות כה. לענין חלה), כמו שהיתה בימי עזרא.

והטור כ' - נ"ל דלא שייך האי טעמא אלא גבי חלה דכתיב בה בבואכם ודרשינן מינה בביאת כולכם, אבל לענין תרומות ומעשרות לא בעינן שיהא כל יושביה עליה. ומ"מ איכא מ"ד דהאידינא אינו אלא דרבנן שבטלה קדושת הארץ משגלו ממנה.

• **ב.** אבל ר"י כ' - דהוי דאורייתא, דקדושה שנייה שקדשו בימי עזרא לא בטלה. וגם הראב"ד השיג על המרב"ם. כ"כ סה"ת, הרשב"א והמאירי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

סעיף ג: גוי שקנה קרקע בא"י וחזר ישראל וקנה ממנו

סעיף ג: גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, וחזר ישראל ולקחה ממנו (הפירות), מפריש תרומות ומעשרות. מה שאין כן בסוריא (רמב"ם תרומות א, י).

תרומות ומעשרות ומביא בכורים, והכל מן התורה כאילו לא נמכרה לגוי מעולם. ויש קניין לגוי בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן השביעית כמו שיתבאר. כ"ד רוב הפוסקים (תוס' ר"ד, מאירי, וכ"נ ברמב"ן, והטור ב"ד ס' של"א הביא ב' הדעות ולא הכריע).

- וסה"ת – מסתפק.
- ובמאירי בשם י"א – יש קניין לגוי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מפריש תרומות ומעשרות"

ש"ך (ה): דקניין הגוי אינו מפקיע קדושת הקרקע בארץ ישראל אלא היא בקדושתה ומה שלקחה ישראל לא הוי ככבוש יחיד.

הדין בזמן הזה

יש להסתפק (אם יש קניין לגוי בארץ, להפקיע מחיוב תרומות ומעשרות), וראוי להחמיר. וכן במרדכי, והגר"א (ביו"ד סי' של"א סק"ו) פ' בדעת הרמ"א דבזה"ז יש קניין גם בא"י. אבל החזו"א (שביעית סי' א' סק"ה) – האריך להוכיח שכל הראשונים והאחרונים חולקים ע"ז, ואפשר דלענין ברכה יש לחוש לשיטה זו ולעשר בלי ברכה. ואפי' בתרומת ירק קי"ל דאין קניין לגוי להפקיע.

"וחזר ישראל ולקחה ממנו"

מה הדין כשהפירות עדיין ביד הגוי (בדעת הרמב"ם)

• י"א – דוקא אם חזר ישראל ולקח את השדה או שלקח פירות תלושין ממנו ומירחן, אבל

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גיטין (מז): אמר רבה: אין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, שנאמר: (ויקרא כ"ה) "כי לי הארץ", לי קדושת הארץ. ור"א אומר: יש קניין לגוי בא"י להפקיע מידי מעשר, שנאמר: "דגנך", ולא דגן גוי.

במאי קמיפלגי? מ"ס: דגנך ולא דגן גוי. ומר סבר: דיגונך – ולא דיגון גוי.

פרש"י: אין קניין כו' – אם קנה גוי קרקע בארץ אין קניינו קנוי להפקיעה מקדושתה שלא תתחייב במעשר וישראל הקונה ממנו מן הפירות צריך לעשר. דיגונך ולא דיגון של גוי – שאם מירחן גוי והן שלו בשעת מירוח שהוא גמר מלאכתן למעשר מירוח הגוי פוטרן ואפי' לקחן מישראל בשבולין, אבל אם הגדילו בקרקע הגוי ולקחן ישראל בשבולין ומירחן הישראל חייבין במעשר דקרקע ארץ ישראל ביד עובדי כוכבים לא הופקעה קדושתה.

ב"י – ומשמע התם דרב אשי ס"ל כרבה דאמר אין קניין, דמתרץ מתניתין אליביה.

להלכה

✓ הרמב"ם (א, י) – כרבה שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע ממעשרות. שכתב: גוי שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה מן המצוות, אלא הרי היא בקדושתה, לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו (הפירות) אינה ככבוש יחיד אלא מפריש

הלכות תר"מ – י"ד של"א

הרא"ש. וכ"ד החזו"א.

"מה שאין כן בסוריא"

ש"ך (ו): דיש קניין לגוי בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן השביעית.
חזו"א (שביעית ג, י"ט): דוקא בסוריא אבל במקומות שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל קי"ל אין קניין.

בעודה ביד הגוי אינה חייבת. כ"כ כו"פ (פ"ד), וכ"כ המאירי, וכ"ד הכ"מ כאן, וכ"ה בר"י קורקוס.

• אבל שאר הראשונים - חולקים ע"ז וס"ל דלמ"ד אין קניין גם בעודו ביד גוי חייב. כ"כ תוס' (בכורות י"א ב'), וכ"כ הר"ש, רש"י, וכן מבואר ברמב"ן ורשב"א וריטב"א ותוס'.

סעיף ד: פירות גוי שגדלו בקרקע שקנה בא"י

סעיף ד: פירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל: א. אם נגמרה מלאכתו ביד הגוי, ומרחן הגוי - פטורין מכולם.

ב. ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו, קודם שתגמר מלאכתן (היינו המירוהו בתבואה ובשאר דברים כל א' כדינו), וגמרן ישראל - חייבים ומפריש תרומה (גדולה) ומעשר ראשון ותרומת מעשר.

ג. ומשייר לעצמו מעשר ראשון, והוא שלו, מפני שהוא אומר ללוי: אני באתי מכח איש שאין אתה יכול ליטול ממנו.
ד. (והתרומת מעשר מוכר לכהן ונוטל דמיה) (טור).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

קנה מהגוי פירות תלושים

בכורות (יא.): אמר רבי שמואל בר נתן אמר רבי חנינא: הלוקח טבלים ממורחין מן הגוי - מעשרן והן שלו.
דמרחינהו מאן?

א. אילימא דמרחינהו גוי - דגנך אמר רחמנא, ולא דגן גוי!

[כ"פ רמב"ם: אבל אם נגמרה מלאכתו ביד הגוי, ומרחן הגוי - פטורין מכולם.]

ב. אלא דמרחינהו ישראל מרשות גוי (שאז חייב לעשר).

מעשרן - דאין קנין לגוי בארץ ישראל

להפקיע מיד מעשר.

ג. והן שלו - דאמר ליה: קאתינא מכח גברא דלא מצית אישתעיה דינא בהדיה.
פרש"י: ממורחין - שנגמרה מלאכתן למעשר, דמירוח גמר מלאכה של תבואה כשמשווה את הכרי ומחליקו ברכת.
פירשו תוס' (שם): אחר שלקחן הישראל מהגוי מירחן מעשרן.

(שם): למה משייר מעשר ראשון לעצמו (כשהישראל מירחן)?

א"ר יהושע בן לוי: מנין ללוקח טבלים ממורחין מן הגוי שהוא פטור מתרומת מעשר, שנאמר (במדבר י"ח) ואל הלויים

וחייב. כ"כ תוס' (קידושין מא:), או"ז בשם ר' שמחה.

ודעת רש"י (בכורות יא:), אם הוא אריס של הגוי כיון שיש לו זכות בשדה מקרי מירוח ישראל אבל אם אינו אריס מקרי מירוח הגוי.

"וגמון ישראל"

ובמקום שרוב זיתים וענבים לאכילה

ולקח מהגוי לעשות יין

המבי"ט כ' – שפטור מלעשר, שכבר נגמר מלאכתן ביד גוי.

והב"י כ' – כיון שעיקר חיוב זיתים וענבים משום תירוש ויצהר, כל שעושהו שמן ויין הוי כגמרו ביד ישראל וחיב. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל – ולכן מפריש תרומת מעשר ושורפן, אבל מעשרות מפריש וא"צ לתת ללוי או לעני, שיאמר באתי מאיש שלא הייתי יכול לגבות ממנו. ה"ה פולי סויה המיובאים מחו"ל ועושים מהם השמן בארץ. וכ' דרך אמונה – שיפריש בלא ברכה.

והוסיף הרב יעקב יוסף זצ"ל – ואם קנה מהגוי ענבים ליין, ואכל מהם קצת: חכ"א – פטור מתו"מ, אבל ר' בצלאל אשכנזי – מחייב, כ"מ מרו"פ, לכן יפריש בלא ברכה.

לכתחילה אסור לעשר לפני גמר מלאכה, ואם קדם ועישר את הענבים המיועדים ליין: ר' שמואל מסלנט פסק דלא מהני, והרב פרנק כ' דמהני, ולכן יחזור ויפריש מהיין בלא ברכה.

ד. "ותרומת מעשר מוכר לכהן"

ש"ך (ט): ומוכר לכהן ולוקח דמיה כדאיתא ברמב"ם (ממסכת בכורות יא:). והטעם שלא לוקח תרומת מעשר לעצמו כמו המעשר ראשון, כיון שדינו כדין תורה שאסורה לזרים (כ"י). מה שאין כן במעשר ראשון שהוא ללוי אין בו קדושה יכול לקחם לעצמו.

תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל, טבלים שאתה לוקח מבני ישראל – אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן, טבלים שאתה לוקח מן הגוי – אי אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן.

ד"ב"י – אלא מוכרה לו (תרומת מעשר) ודמיה חולין דהא פשיטא דאסור זר לאכלם ככל תרומת מעשר דעלמא. כ"פ רמב"ם, והטור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "נגמרה ביד גוי... פטור מכולם"

ש"ך (ז): כיון שנעשה המירוח והדיגון ביד הגוי שהוא הזמן שחלה עליו חיובם נפטרו שנאמר דגנך ולא דגון גוי.

"פטורים מכולן"

האם חייבים מדרבנן

לדעת הרמב"ם – אף מדרבנן פטורים, דכיון שלא היו מעולם של ישראל לא גזרו עליהן. כ"פ כסף משנה – שהחרימו חכמי צפת שלא להחמיר לעשר משל גוי. כ"פ סמ"ג, מאירי ועוד. כ"פ חזו"א (שביעית סי' א' סק"ד) – המנהג להקל.

מ"מ דעת הרבה ראשונים – חייב מדרבנן. כ"כ ראב"ד, תוס', הר"ש, רבנו גרשום ועוד.

ב. "לקחן ישראל לאחר שנתלשו"

חזו"א (שביעית סי' א' סק"א): אבל אם לא לקחן ישראל אף שישראל מירחן עבור הגוי מקרי מירוח הגוי ופטור. כ"ד הראב"ד, כסף משנה בשם או"ח והתוס' ועוד הרבה ראשונים דמירוח ישראל בשל גוי הוי כמירוח גוי.

אמנם דעת כמה ראשונים – מקרי מירוח ישראל

ובתפארת ישראל בשם רעק"א הרבה להקשות על הטור ודעתו שצריך ליתנה בחינם.

שע"ת (ב): בטור כתב דה"ה כל תרומת מעשר של דמאי מוכר לכהן וא"צ ליתנה בחינם.

סעיף ה: מכר הגוי הפירות לישראל

סעיף ה: מכר הגוי הפירות שלו לישראל כשהן מחוברים לקרקע:

אם עד שלא באו לעונת המעשרות, ונגמרו ביד ישראל (היינו שהיה מירוח ישראל) - חייב בכל, ונותן כל מעשר ראשון ללוי (כדינו דהיינו שנותן תרומות ומעשרות לבעלים – ש"ך).

ואם מכרן אחר שבאו לעונת המעשרות (נהי דחייב להפריש כל התו"מ משום דאין קנין לגוי אבל לענין נתינה יש חילוק כדמפרש) - מפריש תרומות ומעשרות ונותן המעשר ללוי לפי חשבון. כיצד, לקח תבואה זרועה מגוי אחר שהביאה שלישי, ונגמרה ביד ישראל, מפריש תרומות ומעשרות ונותן ללוי שני שלישי (שגדל ברשותו) המעשר ראשון (רמב"ם תרומה א, יב).

^ברמב"ם: פסק כת"ק שבסוריא אם הגיע לעונות המעשרות ביד גוי הישראל פטור לגמרי.

✓ב"י – דוקא בסוריא שלכו"ע יש קניין לגוי להפקיע ממעשרות. אבל בארץ ישראל דאין לגוי קניין יודה הרמב"ם לרבי שנותן לפי חשבון.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"עונת המעשרות"

ש"ך (עט): עיין לקמן סעיף ע"ט - שכ' שכל פרי שמקטנתו הוא ראוי לאכילה ואינו מניח אותו אלא כדי להוסיף בגופן, מיד הוא חייב במעשרות. וכל פרי שאינו ראוי לאכילה בקטנו, אינו חייב במעשרות עד שיגיע לעונת המעשרות.

"כל המעשר ראשון ללוי"

ט"ז (ג): והלוי יפריש אחר כך תרומת מעשר לכהן. ונראה פשוט דחייב גם כן במעשר שני

❖ שורשי הלכה (המקורות)

קנה מהגוי פירות מחוברים

מעשרות (ה, ה): הלוקח שדה ירק (קרקע שיש בו ירקות) בסוריא:

^אלפני שהגיעו הירקות לעונת המעשרות – חייב (הישראל במעשרות, לפי שהגיעו לעונת המעשרות ביד ישראל). משמע שבארץ ישראל כ"ש חייב לעשר. כ"פ שו"ע. ומשבא לעונת המעשרות (ברשות הגוי) – פטור (לפי שנתחייב במעשרות ברשות הגוי. ולדברי הכל יש קניין לגוי בסוריא להפקיע ממעשרות), ולוקט כדרכו והולך (ואף מה שמוסיף אצל ישראל פטור).

רבי אומר אף לפי חשבון (רבי חולק על ת"ק. אף שלקח אחר שהגיעו לעונת המעשרות, חייב להפריש לפי חשבון מה שהוסיף הירק ברשותו. כגון אם הביא 1/3 ברשות הגוי, ו 2/3 ברשותו – חייב להפריש 2/3 – ירושלמי).

להלכה:

ועני דהא חייב בכל קאמר.

"נותן ללוי שני שלישים"

ט"ז (ד): טעמו, כי כל מה שגדל בחלקו הוה כאלו היה שלו מעולם, וכתב רש"ל ופשיטא דתרומה גדולה נותן.

שך (יג): וב' שלישים מתרומת המעשר נותן לכהן ומותר השליש של מעשר ראשון הוא שלו, ותרומת המעשר מאותו השליש מוכר לכהן.

סעיף ו: ישראל שמכר פירות לגוי קודם עונת המעשרות

סעיף ו: ישראל שמכר פירותיו לגוי קודם שיבואו לעונת המעשרות (דהיינו קודם הבאת שלישי), וגמרון הגוי (שמירחן) - פטורין מן התרומה ומן המעשרות. ואם אחר שבאו לעונת המעשרות, אף על פי שגמרון הגוי - חייב בכל (רמב"ם תרומות יא, יג).

ב"י - יש ללמוד מכאן בין שמכר הישראל בין שמכר הגוי כי היא כוללת שתיהן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"גמרון הגוי - פטורים"

ש"ך (יד): פטורים אפילו מדרבנן, ואף על גב דקי"ל אין קנין לגוי להפקיע מידי מעשרות, הני מילי כשחזר ולקחה מישראל כמו שנתבאר בסעיף ג', אבל כל זמן שהם ביד גוי בשעת מירוח וקנאם קודם שהגיע לעונת המעשרות פטורים לגמרי.

"אחר שבאו לעונת המעשרות ..."

"חייב"

ש"ך (טו): אף שמהתורה פטורים כיון שמירחם הגוי, מכל מקום מדרבנן חייב כיון שהגיעו ביד ישראל לעונת המעשרות שוב אין חוזרין ונפטרים.

וכתב הרמב"ם - וכן גוי השומר פירות הישראל, הואיל ודיגונן ביד גוי אינן חייבים בתרומות ומעשרות, אלא מדרבנן.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

גיטין (מז): ישראל שלקח שדה מגוי עד שלא הביאה שלישי, וחזר ומכרה לו משהביאה שלישי - חייבת במעשר, שכבר נתחייבה (אצלו). נתחייבה אין, לא נתחייבה לא (הרי אין קניין לגוי להפקיע ממעשרות)? הכא במאי עסקינן - בסוריא, וקסבר: כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש.

פרש"י: ישראל שלקח שדה - זרועה מן הגוי והשהה אצלו עד שהביאה שלישי וחזר ומכרה לגוי. חייבת במעשר - אם בא ישראל ולקח מן הגוי מאותן הפירות ומירחן. שכבר נתחייב - כשהביאה שלישי ביד ישראל דקי"ל לענין מעשר במסכת ר"ה (דף יב): תבואה וזיתים אחר שלישי. לא נתחייבה לא - אם הביאה שלישי ביד גוי פטורה. בסוריא - דמעשר דידה מדרבנן ושם יש קנין ביד גוי להפקיע. כיבוש יחיד - דוד כיבשה ולא היו כל ישראל שם והיא ארם צובה.

סעיף ז: מכר הגוי פירות מחוברים אחר עונת המעשרות

סעיף ז: א. מכר גוי לישראל פירות מחוברים, אחר שבאו לעונת המעשרות (שבשעת הבאת שליש היו ברשות הגוי), ומרחן הגוי ברשות ישראל - אינם חייבים בתרומה ומעשרות, הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות גוי ומרחן הגוי, אף על פי שהם ברשות ישראל (רמב"ם תרומות יא, יד).

ב. הקונה פירות מגוי בסוריא, בין תלושים בין מחוברים, אפילו קודם שבאו לעונת המעשרות, אף על פי שמרחן ישראל - פטורים. ג. ואם עדיין לא הגיעו לעונת המעשרות, הואיל וקנה אותם עם הקרקע (פירוש קנה קרקע מגוי בסוריא) - חייב לעשר (רמב"ם תרומות יא, טז).

לעונת מעשרות הם ביד ישראל), ומשבא לעונת המעשרות פטור (כיון שביד הגוי הגיעו לעונת מעשרות)...

✓ אמר רשב"ג במה דברים אמורים (שחייב אם קנה קודם עונת המעשרות) בזמן שקנה קרקע אבל בזמן שלא קנה קרקע (אלא רק ירקות) אם עד שלא בא לעונת המעשרות (כלומר אף שקנה קודם שהגיע לעונת המעשרות ביד הגוי) פטור (הואיל ואין לו בגוף הקרקע, נמצא שהירק גדל ברשות הגוי).

✓ כ"פ הרמב"ם (שם הלכה טז): הקונה שדה בסוריא חייב בתרומות ומעשרות מדבריהם כמו שיתחייב מן התורה הקונה בירושלים.

אבל הקונה פירות מן הגוי בסוריא בין תלושין בין מחוברים אפי' קודם שבאו לעונת המעשרות אף על פי שמירחן ישראל הואיל ואינו מקרקע שלו - פטור.

ג. עוד פסק הרמב"ם (שם הלכה טז): קנה קרקע מן הגוי בסוריא ופירות מחוברים בה אם הגיעו לעונת המעשרות ביד הגוי פטורין, ואם עדיין לא הגיעו לעונת המעשרות הואיל וקנה אותם עם הקרקע

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדמה: קנה פירות או קרקע מגוי בסוריא:

ארצות שכבש דוד וסיפחן לארץ ישראל נקראות "סוריא". ואין דינה כארץ ישראל לכל דבר (כיון שהוא כיבוש יחיד). לכן יש דברים שנהוגת כארץ ישראל ויש דברים שדינה כחול.

לעניין מי שקנה מגוי בסוריא: אם קנה קרקע דינו כקונה בארץ ישראל, ואם קנה פירות מגוי בסוריא, בין תלושים או מחוברים, אף שמירחן ישראל - פטור ממעשרות.

מכר גוי פירות לישראל

א. בכורות (יא): אמר רבי שמואל בר נתן אמר רבי חנינא: הלוקח טבלים ממורחין מן הגוי - מעשרן והן שלו. דמרחינהו מאן? אילימא דמרחינהו גוי - דגנך אמר רחמנא, ולא דגן גוי? ...

ב. מעשרות (ה, ה): הלוקח שדה ירק (שדה שיש בו ירקות) בסוריא אם עד שלא בא לעונת המעשרות חייב (לפי שבשעה שמגיע

חייב לעשר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"ומירחן ברשות ישראל"

דרך אמונה: היינו שמירחן בעודו ברשות ישראל וכגון שהיה פועל שלו או שמירחן עברו (לשיטת הרמב"ם מקרי מירוח הגוי).

"אינן חייבים"

דרך אמונה: אפילו מדרבנן, דשעת הבאת

ב.

"הקונה... בסוריא"

ש"ך (טז): טעמו, כיון שבסוריא קל יותר שאפילו הקונה שדה שם אינו חייב בתרומות ומעשרות אלא מדבריהם (ולכן הקונה רק ירקות פטור לגמרי).

דרך אמונה – כאן מיירי שקנה ישראל הקרקע עם הפירות שהיו בה מחוברין.

סעיף זז: ישראל אריס אצל הגוי בסוריא

סעיף ח: א. ישראל שהיה אריס לגוי בסוריא - פירותיו פטורים, לפי שאין לו בגוף הקרקע כלום. ב. וכן החוכר והמקבל והשוכר שדה מהגוי בסוריא - פירותיו פטורין (רמב"ם ביכורים י, יז).

בארץ להפקיע מיד מעשר. אריס - למחצה לשליש ולרביע. חכירות - שקבלה מן הגוי בכך וכך חטין לשנה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"אריס לגוי בסוריא"

רדב"ז: אבל אריס לגוי בא"י חייב במעשר כיון דאין קנין לגוי.

ב.

"וכן החוכר והמקבל"

תוס' (גיטין כג: ד"ה הגוי): וגוי שהיה אריס או חוכר מישראל בסוריא חייב בתו"מ.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. חלה (ד, ז): ישראל שהיו אריסין לעובדי

כוכבים (בשדות הגויים) בסוריא:

רבי אליעזר - מחייב פירותיהם במעשרות ובשביעית (דס"ל שדין סוריא כארץ ישראל). ורבן גמליאל – פוטר (דס"ל שאין לאריס בגוף הקרקע כלום, ואין דין סוריא כארץ ישראל).

ב. גיטין (מג:): האריסין, והחכירות.. פטורה

מן המעשר.

פרש"י: האריסין - ישראל שנעשה אריס לגוי בקרקע הגוי וקסבר יש קנין לגוי

סעיף ט: ישראל שקנה מהגוי וחזר ומכרה לגוי

סעיף ט: ישראל שלקח בסוריא שדה מהגוי עד שלא הביאה שלישי, וחזר ומכרה לגוי אחר שהביאה שלישי, אם חזר ישראל ולקחה פעם שניה, חייב, שהרי

הלכות תר"מ – י"ד של"א

נתחייב ביד ישראל (פירוש - כיון שבשעת הבאת שלישי היתה של ישראל נתחייבה ותו לא פקע חיובה) (רמב"ם תרומות א, יח).

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

ישראל שקנה שדה מגוי בסוריה

גיטין (מ"ז): ישראל שלקח שדה מגוי עד שלא הביאה שלישי וחזר ומכרה לו משהביאה שלישי חייבת במעשר שכבר נתחייבה.

ומקשה מינה למ"ד אין קנין לגוי בא"י להפקיע מידי מעשר, דטעמא דחייבת מפני שכבר נתחייבה הא לא נתחייבה לא? ושני הב"ע בסוריא וקסבר כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש.

פרש"י: ישראל שלקח שדה - זרועה מן הגוי והשהה אצלו עד שהביאה שלישי וחזר ומכרה לגוי. חייבת במעשר - אם בא ישראל ולקח מן הגוי מאותן הפירות ומירחן. שכבר נתחייב - כשהביאה שלישי

ביד ישראל דקי"ל לענין מעשר במסכת ר"ה (דף יב:) תבואה וזיתים אחר שלישי. לא נתחייבה לא - אם הביאה שלישי ביד גוי פטורה. בסוריא - דמעשר דידה מדרבנן ושם יש קנין ביד גוי להפקיע. כיבוש יחיד שדוד כיבשה ולא היו כל ישראל שם והיא ארם צובה.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)**"וחזר ישראל ולקחה"**

דעת הכסף משנה בשם הר"י קורקוס: שדוקא אם חזר ישראל ולקח עם הקרקע, אבל אם לקח רק הפירות בלי הקרקע אינו חייב. דבסוריא מקילינן טפי (פר"ח).

אבל החזו"א (שביעית א, כ"ד) תמה ע"ז ודעתו דאפילו קנה רק הפירות חייב כיון שכבר נתחייב בשעת הבאת שלישי.

סעיף י': ישראל קיבל מהערים שלו בסוריא פירות ממעשרות

סעיף י': ישראל שהיה לו קרקע בסוריא, והוריד לה אריס ושלח לו האריס פירות - הרי אלו פטורים, שאני אומר: מהשוק לקחן. והוא שיהיה אותו המין מצוי בשוק (רמ/ תרומות א, יט).

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

ירושלמי (דמאי ו, ח): ישראל שהיה לו אריס בסוריא ושילח לו פירות ואמר הרי אלו מעושרין - אני אומר מן השוק לקח. והוא שיהא אותו המין מצוי בשוק לא סוף דבר בשאין לו מאותו המין בתוך שדהו אלא אפי' יש לו מאותו המין בתוך שדהו מכיון שאותו המין מצוי בשוק

מותר. כ"פ שו"ע כלשון הרמב"ם.

ענפי הלכה (האחרונים)**"שלח לו האריס פירות"**

דרך אמונה: לא מיירי ששלח לו חלקו שחייב לו, דאז ודאי שלח לו משדהו דהא חייב ליתן לו משלו, אלא מיירי ששלח לו דורון פירות ולכן תלינן לקולא.

הן אינו נאמן כיון שהוא עם הארץ.

ירושלמי (שם): ואם הפירות אינם מצויים רק בשדהו חייב לעשר ואפילו הארים א"ל מעושרין

סעיף י"א: שותפות עם הגוי חייבת בתו"מ

סעיף י"א: ^אשותפות הגוי חייבת בתרומה ומעשרות. כיצד, ישראל וגוי

שלקחו שדה בשותפות (היינו שקנו הקרקע בשותפות לפני הזריעה), ^באפילו חלקו שדה בקומתה (בעודה מחוברת עם התבואה), ואין צריך לומר אם חלקו גדיש, הרי זה טבל וחולין מעורבים בכל קלח וקלח מחלקו של גוי (לא אמרינן יש ברירה שזה חלקו של ישראל וזה חלקו של גוי דקי"ל בדאורייתא אין ברירה), ^גאף על פי שמרחן הגוי, וחייבים מדבריהם.

^דבד"א, בא"י, שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ברירה. אבל אם לקחו שדה בסוריא, הואיל והמעשרות שם מדבריהם, אפילו חלקו הגדיש, חלקו של גוי פטור מכלום.

^הונראה לי דהאידינא שאין חיוב תרומות ומעשרות בא"י אלא מדבריהם, גם בא"י חלקו של גוי פטור מכלום [רמב"ם תרומות א, כ].

ממקום אחר על זה. אם אין לו טבל אחר מפריש מיניה וביה לפי כולו, כגון אם יש לו עשרים מפריש שנים מהן.

^בירושלמי (דמאי ו, ו): אמר רבי יסא בשם רבי חנינא - מחלוקתם כשחלקו שדה בקמתה אבל אם חלקו גדיש אף רשב"ג מודה לרבי שכל קלח וקלח של שותפות היא.

✓הרי שלרבנן אף חלקו שדה בקומתיה הכל מעורב.

^גרמב"ם: אף בא"י וכשמרחן הגוי דבשל הגוי פטור לגמרי ובשל ישראל חייב מדרבנן.

^דרמב"ם: בד"א בא"י שהמעשרות של תורה ובשל תורה אין ברירה אבל אם לקחו שדה בסוריא הואיל והמעשרות שם

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אחולין (קלה:): תניא ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי רבי.

רשב"ג אומר של ישראל חייב ושל גוי פטור. ע"כ לא פליגי אלא דמ"ס יש ברירה ומ"ס אין ברירה אבל שותפות דגוי דברי הכל חייבת, ומוקמינן בסוריא.

פרש"י: שלקחו שדה - שקנו שדה בשותפות. טבל וחולין מעורבין זה בזה - ואפילו לאחר שחלקו לא אמרינן יש ברירה וחלקו של גוי הלך לו וזה חלק המגיע לישראל וטבל גמור הוא, אלא אין ברירה וגם זה שנשאר חציו טבל וחצי חולין דיך קנין לגוי בא"י להפקיע חלקו מיד מעשר.

ויש לו תקנה בשני אופנים: או שיפריש

הלכות תר"מ – י"ד של"א

דמעטינן שותפות גוי מדכתיב צאנך.

- ודעת הרשב"א (בפסקי חלה ריש שער ב') – שאפילו שותפות ישראל פטורה מתרומות ומעשרות וכ"ש שותפות גוי. מכל מקום כל הראשונים חולקים על זה.

"בכל קלח וקלח"

מה תקנתו?

רש"י (חולין קל"ה:) – שיעשר ממקום אחר או מיניה וביה. כ"ד המאירי, יש"ש, וכ"נ שהסכים הגר"א. מיהו תוס' (בגיטין מ"ז:) – אי אפשר לעשר מיניה וביה דשמא אלו שלוקח להפריש הם הפטורים. כ"כ והרשב"א, הריטב"א החדשות, בתוס' הרא"ש, ועוד הרבה פוסקים.

מדבריהם אפילו חלקו הגדיש חלקו של גוי פטור מכלום.

ה. ב"י: ולפי מ"ש הרמב"ם דהאידינא אין אנו חייבים במעשרות אלא מדרבנן, אם כן גם בא"י יש ברירה וחלקו של גוי פטור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"שותפות הגוי חייבת"

דרך אמונה: פירוש חלקו של ישראל חייב ויכול אף לברך ע"ז. ולכן אם מירח ישראל הכל חייב חלקו של ישראל מהתורה (ושל גוי מדרבנן). ואם מירח הגוי הכל חייב חלקו של ישראל מדרבנן.

שותפות חייבת

- כ"ד הרמב"ם ומרן – לא דמי לראשית הגז

סעיף יב: פירות א"י שיצאו לחו"ל, והפוך

סעיף יב: א. פירות א"י שיצאו חוצה לארץ, פטורים מתרומות ומעשרות.

ב. ואם יצאו לסוריא, חייבים (מדבריהם, דלא גריעי מפירות סוריא עצמן דחייבין מדרבנן).

ג. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ (אפילו ממדינות הרחוקות), חייבים, אם נקבעו למעשר (ביד ישראל) אחר שנכנסו לארץ.

והראב"ד – חולק על הרמב"ם, פטורים מהתורה, אבל חייבים מדרבנן.

ב. דמאי (ו, יא): המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן חייב לעשר. כ"פ הרמב"ם (שם).

ג. חלה (שם): פירות (פ' תבואת) חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים בחלה (כיון שגלגול העיסה היה בא"י). כתב הרמב"ם: ואם נקבעו למעשר ביד

❖ שורשי הלכה (המקורות)

פירות א"י שיצאו לחול והפוך

א. חלה (ב, א): פירות שיצאו מכאן לשם ר' אליעזר מחייב (דכתיב "והיה באכלכם מלחם הארץ), ור' עקיבא פוטר (דכתיב "אשר אני מביא אתכם שמה").

✓ רמב"ם (תרומות א, כב) – פסק כר"ע, ואף מן המעשרות פטורים מה שיצאו לחוץ. שנאמר אשר אני מביא אתכם שמה, שמה אתם חייבין בחו"ל פטורין.

הלכות תר"מ – י"ד של"א

"פטורים"

האם מיירי אחר מירוח בארץ (בדעת

הרמב"ם)?

דעת הב"ח (ביו"ד סוף סי' של"א) – אף יצאו אחר מירוח שכבר נתחייבו, מ"מ כשיצאו אח"כ לחו"ל נפטרו. כ"ד מנחת חינוך.

והרדב"ז כ' – שדוקא אם יצאו קודם מירוח שעדיין לא נתחייבו אבל אם יצאו אחר מירוח פשיטא דלא נפטרו. כ"כ ומבי"ט (ח"ב סי' קצ"ו), מל"מ, ועוד כמה אחרונים.

ב.

"לסוריא חייבים"

רדב"ז: ולא דמי ליצאו למצרים ובבל ועמון ומואב שיש פוטריין, דשאני סוריא דעשו חכמים כיבוש יחיד ככיבוש רבים.

ישראל אחר שנכנסו לארץ – חייבין במעשרות מדבריהם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)**"שיצאו לחול פטורים"**

א.

ש"ך (כ): שנאמר "אשר אני מביא אתכם שמה", שמה אתם חייבים אבל בחו"ל פטורים אפילו מפירות של א"י דאי מפירות של חו"ל פשיטא דהא חובת קרקע היא.

ש"ך (כב): וכתוב בכסף משנה – בפירות חו"ל שנכנסו לארץ קודם שנקבעו למעשר חייבים מן התורה, אבל אם נקבעו למעשרות בחו"ל פרח מהן חיוב תרומות ומעשרות ואין חייבים אלא מדרבנן. וכ"כ העט"ז.

סעיף יג: אוכל אדם שנשמר וגידולו מהארץ

סעיף יג: כל אוכל אדם, הנשמר (למעוטי הפקר שפטור), שגידולו מן הארץ – חייב

בתרומה (ה"ה במעשרות) (רמב"ם תרומות ב, א).

הארץ ויש לו בעלים שנאמר דגןך אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות. כ"פ שו"ע.

האם החיוב מהתורה

- ב"י – לפי הרמב"ם חייב מהתורה, ואף על פי שכתוב דגן תירוש ויצהר סובר רבינו דלאו דוקא אלא ה"ה לכל דמי להו.
- אבל רש"י – פירש (קדושין ג') דמעשר אילן הוא מדרבנן. כ"כ הט"ז (ה) – והכי אמרינן להדיא בפרק כיצד מברכין דמעשר אילן בארץ גופיה הוא מדרבנן, וכן כתב הראב"ד (פרק ג' דתרומות) – שתרומת שאר הפירות דרבנן חוץ מדגן תירוש ויצהר. כ"פ דרך אמונה בשם רוב המפרשים,

❖ שורשי הלכה (המקורות)

מעשרות (א, א): כלל אמרו במעשרות (פירוש תרומות ומעשרות): כל שהוא אוכל (לאדם) ונשמר (שיש לו בעלים ואינו הפקר) וגדוליו מן הארץ (פרט לכמהין ופטוריות שאין להם שורשים בארץ) – חייב במעשרות.

ירושלמי – סמכו על פסוק "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", ודרשו: תבואת זרעך – מה תבואה אוכל אף כל אוכל, זרעך – דבר הגדל מהארץ, זרעך – המיוחד לך ולא הפקר.

כ"פ הרמב"ם – והוסיף, שנאמר ראשית דגןך תירושך ויצהרך תתן לו, מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן